

## ***Vojno-politički komentar***

### **Kriza u Persijskom zalivu – mogući rasplet i posledice**

*OLIVER POTEŽICA*

U detaljnom razmatranju okolnosti i uzroka koji su doveli do sadašnje krize u regionu Zaliva, kao prvom regionalnom i globalnom izazovu posthladnoratovskom poretku koji se stvara, autor je pošao od pretpostavke da su usvajanjem tzv. ratne rezolucije br. 678 od strane Saveta bezbednosti OUN, kao i predlogom SAD o uspostavljanju direktnih kontakata između Vašingtona i Bagdada, do krajnjih konsekvenci izvedene obe opcije (vojna i politička) mogućeg rešavanja složenog srednjoistočnog problema.

Sire povezujući istorijske uslove nastanka krize, promene u sadašnjem svetu i moguće posledice, kao i značaj te krize za građenje „arhitekture“ novog političkog i ekonomskog poretka u svetu, autor je studiju podelio na tri dela. U prvom daje politički i ekonomski okvir geneze krize u Zalivu i hronološke i faktografske odrednice njenog razvoja, posebno radi razumevanja složenosti sadašnjeg stanja. Drugi deo je analiza postavljanja involviranih faktora, njihovih interesa i delovanja, od dva najznačajnija – Iraka i SAD – preko arapskih i regionalnih zemalja, do Evropske zajednice i SSSR-a, i ostalih stalnih članica Saveta bezbednosti OUN i drugih. U trećem delu su naznačeni mogući pravci rešavanja te krize, uz detaljno obrazloženje pretpostavki vojne i diplomatske opcije.

Uz sva ograđivanja oko neizvesnosti koje treba očekivati do 15. januara 1991. godine (a posebno nakon tog roka), datuma koji je postavio Savet bezbednosti OUN za potpuno i bezuslovno povlačenje Iraka iz Kuvajta, kao ključa za rešavanje te krize, u studiji je zastupljena teza da se njenim rešavanjem, bez obzira na opciju, postavljaju šire osnove za stvaranje novog sistema regionalne bezbednosti na Bliskom i Srednjem istoku, kao narednog koraka u stvaranju „vrlog novog sveta“, čime se menjaju i strateški prilazi na međunarodnoj sceni. A u tom procesu će, kako autor zaključuje, svi involvirani činioci morati da plate određenu cenu.

**Kriza u Persijskom zalivu, izazvana iračkom okupacijom Kuvajta, prva je regionalna (i globalna) kriza u posthladnoratovskom periodu.\* Ona je ozbiljno ugrozila mir u svetu, a već**

\* Tekst je predat u štampu u decembru 1990. godine

je nanela i ogromnu materijalnu štetu brojnim zemljama koje su na različite načine, ekonomski i politički, bile aktivne ili vezane za taj region. Da i ne govorimo kakve bi sve posledice mogle da nastupe ako dođe do vojnog raspleta krize, i to ne samo po zemlje koje su neposredno involvirane u sukob. Nije stoga čudno što se tom krizom, njenim zapletom i mogućim raspletom i posledicama bave stručnjaci raznih profila na gotovo svim meridijanima sveta. Prirodno je bilo da se time bavi i vojnoteorijski časopis „Vojno delo“, makar iz jednog posebnog ugla gledanja – međunarodnog političkog, pravnog i pomalo vojnog, i to samo u meri u kojoj se međunarodni odnosi ne mogu razumeti bez aktiviranja i tzv. vojne komponente u užem smislu. Osnovni motiv kojim se rukovodimo u ovakvim nastojanjima jeste želja da doprinesemo što boljem rasvetljavanju svih relevantnih činilaca te velike krize, ali i da izazovemo interesovanje vojnih eksperata da u vojnoteorijskim glasilima toj temi posvete više pažnje nego što su to do sada činili jer, nesporno je, ona to zbog ukupnog značaja zaslužuje.

Polazeći od tih ciljeva, u ovom radu ćemo obraditi tri osnovna pitanja: (1) nastanak i dosadašnji razvoj krize, s tim što se mora uvažiti činjenica da se događaji smenjuju takvom brzinom i neočekivano da ih nije moguće zasigurno obuhvatiti i predvideti; (2) strane u sukobu i njihovi interesi i moguće opcije; (3) mogući rasplet krize i njegove posledice, s posebnim osvrtom na vojni rasplet krize. Činimo to kako zbog značaja mogućeg vojnog angažovanja u raspletu krize, tako i zbog posebnog vojnonaučnog pristupa časopisa „Vojno delo“ razmatranju svakog, pa i ovog problema.

Usvajanje rezolucije 678 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, od 29. novembra 1990, kojom se „dozvoljava“ upotreba vojne sile u rešavanju krize u Persijskom zalivu, kao i američki predlog, koji je usledio odmah nakon rezolucije 678, o putovanju državnog sekretara Džejmsa Bejkera u Bagdad i iračkog ministra inostranih poslova Tarika Aziza u Vašington radi razmatranja krize u Zalivu u direktnim kontaktima dve zemlje, očit su bili dokazi da se događaji na Srednjem istoku približavaju raspletu. Ujedinjene nacije su po drugi put u svojoj 45-godišnjoj istoriji legalizovale upotrebu vojne sile. S druge strane, zadovoljen je i irački zahtev o neposrednim direktnim pregovorima sa SAD. Taj američki taktički potez



nije značio promenu američke politike, ali je svakako, nagovestio mogućnost obe opcije – vojne i političke – u razrešenju krize u Zalivu. „Nesporazumi“ oko utvrđivanja datuma direktnih pregovora između SAD i Iraka i krajnja neizvesnost oko njihovog održavanja pokazuju i svu složenost tog Gordijevog čvora, čije presecanje može imati dalekosežne posledice. Naravno, obe strane se nepokolebljivo drže principa, tj. Amerikanci da će se razgovarati samo o iračkom povlačenju iz Kuvajta, kao i da neće prihvatiti iračke igre oko datuma povlačenja, a Iraci da su pitanja svih okupacija (Palestina, Liban, Kuvajt) u tom regionu povezana i da ih treba rešavati istovremeno, kao i da neće prihvatiti način na koji SAD pokušava da nametne datum sastanka.

Svet je saglasan u oceni da je iračkom aneksijom Kuvajta od 2. avgusta 1990. stvoreno novo krizno žarište koje je sasvim realna pretnja od upotrebe značajnih vojnih snaga sa teško predvidivim posledicama ne samo po to, uvek „rovito“ područje već i po mir i bezbednost u čitavom svetu. Pošto je reč o vitalnim interesima, opasnosti od te krize, po mnogo čemu postaju veće nego u ranijim regionalnim sučeljavanjima, pogotovu što samo „pobeda“ može opravdati dosadašnju cenu krize. Tim pre što su sada izgrađene političko-pravne osnove za legalnu upotrebu sile.

## NASTANAK I RAZVOJ KRIZE

### *1. Osnovni uzroci koji su doveli do kriznih odnosa*

Do agresije Iraka na Kuvajt došlo je u vreme opšteg popuštanja međunarodne zategnutosti, nastavljanja procesa razoružavanja i stvaranja pretpostavki za uspostavljanje poretka i mira u svetu. Vašingtonski samit Buša i Gorbačova, juna 1990, bio je dogradnja dogovora dva lidera sa Malte, decembra 1989, o stvaranju novog poretka u svetu ili, kako ga mnogi komentatori nazivaju, „vrlog novog sveta“. Tome je prethodila „perestrojka“ Mihaila Gorbačova, sa svim njenim implikacijama na globalnom planu, kao i prevazilaženje konfrontacije supersila i otpočinjanje njihove saradnje na međunarodnom planu, te gašenje brojnih regionalnih kriznih žarišta,

što je učvršćivalo osnove na kojima se gradila američka i zapadna supremacija. Mnoge blokovske vojne doktrine, čije su ideje vodilje bile vezane za upotrebu sile, „na putu su da budu bačene u muzej starina“, jer je sada najpouzdaniji činilac i instrument ostvarivanja vitalnih i stratezijskih interesa svake zemlje njen ekonomski i tehnološki razvoj. Prema svim procenama, početni korak u stvaranju „novog sveta“ trebalo je da bude menjanje Evrope, što je i učinjeno. Zatim je trebalo da sledi dalje „prilagođavanje“ ostalog dela sveta, pre svega regiona Bliskog istoka. Na vojnostrateškom planu to bi trebalo da bude oličeno kroz novi poredak evropske bezbednosti i saradnje, novu ulogu NATO i Evropske zajednice (EZ), uz raspuštanje ili mirno odumiranje Varšavskog ugovora. Usledio bi sistem ugovora o pitanjima bezbednosti pojedinih regiona, pre svega Bliskog istoka, radi jačanja tog novog poretka koji se već nazire u svetu.

Pitanje rešavanja bezbednosti tog regiona bilo je razmatrano na samitima supersila već od prvih sastanaka Regana i Gorbačova, a smatra se da je od sredine 1989. godine otpočela nova faza preuređivanja regionalnih odnosa. Neke procene ukazuju na to da su supersile već na Malti postigle načelnu saglasnost o Bliskom i Srednjem istoku i njihovom preuređivanju, posebno o pritisku na režime koji ne prihvataju „novi svetski poredak“ i koji bi na bilo koji način mogli ugroziti njegovo uspostavljanje. To, međutim, nije značilo da i ti režimi nisu imali neke svoje varijante i odgovore.

Nastanak velike krize u Zalivu ne može se razumeti ako se prethodno ne ustvrdi da osnovne odrednice u svetu u kojem živimo nisu više geopolitičke, već prevashodno geoekonomske prirode. U tom kontekstu se mora razmatrati i stav američkog vojnog stručnjaka Edvarda Lutvaka, koji je izrekao na kongresnom saslušavanju o američkoj politici na Srednjem istoku, da se makrostratezijski položaj određuje odgovorom na pitanje o tome koje sile najviše utiču na globalne ekonomske odnose i tokove. Jer, prilikom razmatranja tzv. geoekonomskih pretpostavki sadašnje krize u Zalivu moraju se uzimati u obzir dve činjenice: da je više od 50 odsto svetskih rezervi nafte vezano za Zaliv (neki navode i 64 odsto), i da sadašnji svet u potpunosti zavisi od nafte, te da je brz industrijski razvitak Zapada i bio zasnovan na niskim cenama energije, pre svega



nafte. Zapad, a pre svega SAD, nije spreman da dozvoli bilo kakav izazov na tom planu. U svom obraćanju naciji, 26. novembra 1990, pod naslovom „Zbog čega smo u Zalivu“, američki predsednik Buš jasno je rekao da „energetska bezbednost predstavlja nacionalnu bezbednost i SAD moraju delovati shodno toj činjenici“.

Od oko 160 zemalja, koliko ih ima u svetu, više od 100 uvozi naftu, od onih najnerazvijenijih (Gornja Volta), preko velikih zemalja u razvoju (Brazil), do najrazvijenijih, tzv. privrednih čuda – Japana i Nemačke. Sjedinjene Američke Države, zbog smanjivanja sopstvene proizvodnje, uvozom obezbeđuju trećinu svojih potreba. Profesor Džek Stauder, sa univerziteta Masačusets, ističe da je „sadašnja zavisnost sveta od nafte, želeli mi to ili ne, pitanje života i smrti“.<sup>1</sup> Tako i valja razumeti američko nastojanje da strogo kontrolišu događaje i odnose u Zalivu i ograniče ekspanziju Iraka prema susednim emiratima – Bahreinu, Kataru, Ujedinjenim Arapskim Emiratima i Omanu, te prema Saudijskoj Arabiji, i veoma brzi i blagonakloni pristanak evropskog zapada da se uključi u ekonomsku blokadu Iraka, kao i multinacionalne vojne snage koje su iz strategijskog okruženja spremne da izvedu oružanu intervenciju i prisile Irak na povlačenje iz Kuvajta.

Polazi se, naime, od procene da bi, pod uslovom da postane gospodar arapskog poluostrva, Irak postao i gospodar najvećih rezervi nafte na svetu. A upravo to Amerika ne sme i neće dozvoliti, pa je to i osnovni razlog smetnje u geostrategijskim odnosima u području Persijskog zaliva. Američka ekonomija, kao vodeća svetska ekonomija, još pre iračke invazije Kuvajta borila se s velikim problemima koji su ozbiljno pretili recesijom, te se može reći da je dupliranje cena nafte od početka avgusta ove godine u tu recesiju objektivno gura. U slučaju rata, na primer, neki slučajni i uspešni irački napad na naftonosna polja Saudijske Arabije mogao bi da „zatvori“ oko osam miliona barela nafte dnevno. To bi sigurno podiglo cenu nafte na 60–70 dolara po barelu, pa čak i na 100 dolara, utičući na duboku recesiju ukupne svetske privrede.

<sup>1</sup> Dr Džek Stauder, *Petrolejski intervencionizam*, „Međunarodna politika“, Beograd, br. 975, od 16. novembra 1990.

Neki pesimistički nastrojeni ekonomisti smatraju da bi to svetski finansijski sistem dovelo do potpunog kolapsa.

Upravo polazeći od svojih ekonomskih i strateških interesa u Zalivu, značaja tog područja za svetski privredni razvoj i ukupne geostrategijske odnose, SAD i Zapad su to područje smatrali svojim „zabranom“. Radi obezbeđivanja dominacije Zapada, pitanje regionalne bezbednosti je već nakon drugog svetskog rata bilo određeno i kroz tzv. Bagdadski pakt, od 1955. godine, koji je uspostavljen pod motivacijom „sprečavanja prodora komunizma“.<sup>2</sup> Zbacivanjem prozapadne vlade 1958. godine, Irak se povukao iz tog pakta, a on 1959. godine u Ankari postaje tzv. CENTO pakt. Pošto nije uspeo da značajnije doprinese regionalnoj bezbednosti ni nakon faktičkog priključivanja SAD, CENTO pakt je gotovo potpuno izgubio svoju ulogu krajem šezdesetih godina. Dolazak baasističkog režima na vlast u Bagdadu 1968. godine rezultirao je, nešto kasnije, dvadesetogodišnjim Ugovorom o prijateljstvu Sovjetskog Saveza i Iraka, što je činilo prvi ozbiljniji sovjetski prodor u taj deo sveta, koji je do tada potpuno kontrolisao Zapad. Naglo naraslim iračkim ambicijama Zapad je tada suprotstavio iranskog šaha, tadašnjeg „žandarma regiona“, uz istovremenu pretnju kurdske pobune i oцепljenja. Nametnutim Alžirskim sporazumom sa Iranom iz 1975. godine, koji su potpisali tadašnji irački potpredsednik Sadam Husein i iranski šah Mohamed Reza Pahlavi, Irak je izgubio deo suvereniteta nad Šat-el-Arabom, njegovim jedinim izlazom na Zaliv.

Već od sklapanja sovjetsko-iračkog ugovora o prijateljstvu i prvih petro-šokova 1974. godine među američkim stratezima i političarima se razvila diskusija o rešavanju pitanja zaštite vitalnih američkih interesa i pitanja regionalne bezbednosti tog dela sveta na osnovu dve predložene varijante. Prva je podrazumevala stalno prisustvo većeg kontingenta zapadnih (američkih) snaga u regionu, a druga povezivanje američkih saveznika u regionu koje bi uz posredno američko i zapadno vojno prisustvo moglo da garantuje obezbeđenje zapadnih interesa u tom delu sveta. Još uvek pod uticajem vijetnamskog sindroma, Amerikanci su tada izbegli direktno vojno involvi-

<sup>2</sup> Bagdadski pakt su sačinjavali Irak, Turska, Iran, Pakistan i Velika Britanija.



ranje u regionu. Izazovu Homeinijeve islamske revolucije, 1979. godine, koja je krenula s istim zahtevima kao i svetovni baasistički režim u Iraku, odnosno sa zahtevima za kontrolu nafte, veći uticaj u svetu, rušenje proameričkih emirata i zapadne dominacije u regionu, Zapad i konzervativni arapski režimi su suprotstavili Irak Sadama Huseina, sa istim hegemonističkim ambicijama i istom željom za regionalnom dominacijom. U produženom iransko-iračkom ratu (1980–1988) nije bilo teško „držati na uzdi“ obe zemlje, a kada je rat počeo da ugrožava protok nafte, Zapad je, na poziv Kuvajta, intervenisao sa svojim flotama 1987. godine, bitno doprinoseći raspršivanju svih Homeinijevih iluzija o hegemoniji u regionu. Ni posle iranskog usvajanja rezolucije Saveta bezbednosti br. 598, 18. jula 1988, zapadne snage nisu potpuno povučene iz Zaliva jer je situacija u regionu i dalje bila nestabilna i nije bilo čvrstih garancija za regionalnu bezbednost po zapadnom „ukusu“. Sve je to praćeno znatnim ekonomskim koristima za Zapad usled pada cena nafte sredinom osamdesetih godina. Tada su i Irak i Iran bili prinuđeni da prodaju naftu po niskim cenama, dok su zapadni vojnoindustrijski kompleksi na tom „poligonu“ imali ogromne profite.

Mnogi su se s pravom pitali da li je irački predsednik Sadam Husein uopšte i imao neku alternativu. Od dogovora velikih sila na Malti do prvih „nesporazuma“ Iraka sa Zapadom, vezanih za pogubljenje britanskog novinara Bazofta, februara 1990, nije prošlo mnogo vremena. Produženi nespo razumi oko hemijskog oružja i isporuka delova za nuklearno naoružanje Iraku bili su praćeni gromoglasnim iračkim pretnjama Izraelu, iračkim pokušajem arapskog okupljanja na samitu u Bagdadu krajem maja 1990, novim regionalnim pregrupisavanjima i daljim komplikovanjem iračke pozicije u Organizaciji zemalja izvoznica nafte (OPEC), kao i novim padovima cene nafte. Magični krug kontroverznih regionalnih pretenzija Sadama Huseina i težnje za dominacijom u OPEC-u prelamao se kroz složenost iračke unutrašnje scene i otežane napore za rekonstrukciju zemlje zbog velikih spoljnih dugovanja i nepovoljne ekonomske situacije. Takvo odsustvo manevarskog prostora je sigurno odredilo „poteze iznenađenja“ iračkog predsednika, vezane pre svega za mirovnu inicijativu sa Iranom krajem aprila 1990. godine. Mnogi analitičari su

pismo Sadama Huseina iranskom predsedniku Rafsandžaniju tada ocenili kao „neozbiljnu“ politiku kojom su anulirane minimalne iračke prednosti stečene u osmogodišnjem ratu sa Iranom i poljuljan kredibilitet u arapskom svetu. Ne treba, ipak, zaboraviti da su u takvim političkim igrama „na sve ili ništa“, zbog prevelikog uloga i cena, svi potezi bili krajnje kalkulisani i ozbiljni, bez obzira na to koliko su bili iznuđeni. S druge strane, osvrtnom na globalnu iračku politiku poslednjih godina uviđa se da Irak, na primer, nije potpisao sporazum o granicama sa Kuvajtom, kao što je to učinio sa Saudijskom Arabijom aprila prošle godine. Takođe, pored Saveta za saradnju zemalja Zaliva – GCC,<sup>3</sup> bio je stvoren i Savet za saradnju Arapskih zemalja – ACC,<sup>4</sup> (od svih arapskih zemalja Jordan i Jemen imaju najviše razumevanja za sadašnju iračku politiku).

## *2. Razvoj krize u Zalivu*

Odmah nakon iračke invazije na Kuvajt, 2. avgusta 1990, SAD su stavile svoje pomorske snage u stanje pripravnosti i objavile da će poslati pojačanja. Američki predsednik Džordž Buš je naredio 5. avgusta da se u Saudijsku Arabiju pošalju jedinice kopnene vojske i vazduhoplovstva „radi odbrane Saudijske Arabije od moguće iračke agresije“. Irak je okupirao Kuvajt sa oko 170.000 vojnika i preko 500 tenkova. Kuvajtska vladajuća porodica je prebegla u Saudijsku Arabiju, gde se i sada nalazi kuvajtska vlada u izbeglištvu. Uporedo sa iračkim proglašavanjem aneksije Kuvajta, 8. avgusta 1990, zbog primene ekonomskog embarga, na osnovu rezolucije Saveta bezbednosti OUN 661, vodeće zemlje članice OPEC-a donele su odluku o povećanju proizvodnje i izvoza nafte kako bi se sprečili veći poremećaji na naftnom tržištu i u svetskoj ekonomiji. Irak je 28. avgusta proglasio Kuvajt za svoju 19. provinciju.

Sadam Husein je 5. septembra 1990. pozvao sve Muslimane na „sveti rat protiv Amerike“ i na rušenje „saudijske

<sup>3</sup> Taj savet čine Saudijska Arabija, Kuvajt, Bahrein, Katar, Ujedinjeni Arapski Emirati i Oman.

<sup>4</sup> U taj savet su, pored Iraka, bili učlanjeni Severni Jemen, Egipat i Jordan.



vladajuće porodice“, a posle pokolja Palestinaca u Jerusalimu zapretio je da će izvršiti raketne napade na Izrael. Nakon objavljivanja američke odluke o slanju pojačanja od 200.000 ljudi u Zaliv i stava Sovjetskog Saveza da se ne može isključiti upotreba sile, Sadam Husein je početkom novembra izjavio da će „pretvoriti Arabijsko poluostrvo u prah i pepeo“. Istovremeno, izvršene su velike promene u iračkom vojnom rukovodstvu, od kojih je najznačajnija promena šefa Generalštaba iračke armije. Na tu dužnost postavljen je general Rašid Husein, iz Sadamovog rodnog mesta Tikrita, dotadašnji komandant armijskog korpusa. Taj detalj je stvorio sumnju da irački predsednik nije imao potpunu podršku u svojim redovima,<sup>5</sup> ali i iračko nastojanje da se učine odgovarajuća kadrovska prilagođavanja u armiji, što ukazuje da Irak ozbiljno računa na mogućnost „ratne opcije“ u razrešavanju krize. Sredinom decembra 1990. smenjen je ministar odbrane general Šenšel i na njegovo mesto doveden general Sadi Tuma Abas, koji je do tada obavljao funkciju generalnog inspektora oružanih snaga i bio zamenik šefa Generalštaba. I taj događaj ukazuje na to da se Irak ubrzano pripremao za tzv. vojnu opciju.

Pritisak na Irak, s druge strane, nastavljen je još jače od sredine novembra, nakon što je odbačena „poslednja šansa“ za arapski samit i eventualno pronalaženje rešenja u arapskim okvirima. Tada su Saudijska Arabija, Egipat i Sirija izjavile da su pregovori besmisleni dok se Irak ne povuče iz Kuvajta. To opredeljenje bilo je nešto kasnije potvrđeno za vreme turneje američkog predsednika Buša po regionu. Stavovi o bezuslovnom povlačenju Iraka iz Kuvajta kao „ključu“ rešavanja krize u Zalivu rezultirali su američkom diplomatskom pobedom na međunarodnom planu – usvajanjem tzv. ratne rezolucije i „velikodušnim“ predlogom direktnih kontakata između SAD i Iraka. Taj stav je potvrđen i na Samitu EZ u Rimu, u decembru 1990. godine, uz zahtev da se ne dozvoli „nagrađivanje agresora“ i nagoveštaj mogućnosti održavanja međunarodne konferencije o Bliskom istoku u budućnosti.

<sup>5</sup> Prema nekim zapadnim informacijama, nekoliko stotina viših i srednjih oficira iračke armije je uklonjeno sa položaja u toku novembra 1990. i najverovatnije uhapšeno. Nezadovoljstvo unutar armije krenuo je odmah nakon sumnjive pogibije ministra odbrane Adnana Hejrulaha, pa se najnovije kadrovske promene ocenjuju kao pokušaj presecanja te unutararmijske krize i osposobljavanja armije za rat koji je u izgledu.

### *3. Međunarodnopravni aspekt krize i modaliteti angažovanja OUN*

Ono što je sa stanovišta angažovanja svetske organizacije u rešavanju te krize važno istaći jeste da je Savet bezbednosti, kao glavni organ očuvanja mira i bezbednosti u svetu, po prvi put od stvaranja Ujedinjenih nacija bio u stanju da „odlučuje i deluje onako kako je i predviđeno Poveljom OUN“. Poznato je, na primer, da je Savet bezbednosti pre četrdeset godina donosio slične odluke u vezi sa izbijanjem korejskog rata, ali je bio u „neregularnom“ sastavu, pošto je predstavnik SSSR-a bio odsutan. Takođe, sve kasnije mirovne akcije Ujedinjenih nacija preduzimane su na osnovu rezolucije „Ujedinjeni za mir“ Generalne skupštine OUN, tj. zaobilaznjem Saveta bezbednosti. U svakom slučaju, mehanizam Ujedinjenih nacija za sprečavanje agresije i uspostavljanje mira počeo je da funkcioniše sa tom krizom, što se potvrdilo i odlukama o vojnim merama. Ovim je „oživljena“ čitava sedma glava Povelje Organizacije ujedinjenih nacija.

U protekla četiri meseca Savet bezbednosti je doneo dvanaest rezolucija koje se odnose na rešavanje međunarodnopravnih i političkih aspekata krize u Zalivu. Usvojenim rezolucijama nalaže se mnoštvo mera i aktivnosti sračunatih na to da se Irak prisili da odustane od svojih invazionih i agresivnih ciljeva. Među njima su: osuda iračke agresije i invazije na Kuvajt i traženje bezuslovnog i trenutnog povlačenja iračkih snaga; zavođenje ekonomskog embarga protiv Iraka, uz namećanje obaveze poštovanja tog embarga svim članicama OUN; odbacivanje iračke aneksije Kuvajta; zahtev za puštanje na slobodu svih stranih državljana zadržanih u svojstvu talaca; legalizacija pomorske blokade Iraka u sprovođenju ekonomskog embarga; humanitarne pomoći civilnom stanovništvu u Iraku i Kuvajtu; poštovanje međunarodnog statusa diplomatskih predstavništava u Kuvajtu; naknade štete trećim zemljama zbog sprovođenja embarga; vazдушna blokada Iraka u sprovođenju ekonomskih sankcija; osuda kršenja ljudskih prava od strane Iraka prema Kuvajćanima i strancima u Kuvajtu; odgovornost Iraka u izmeni demografske strukture Kuvajta kao zemlje i otuđivanje kuvajtskog nacionalnog bogatstva, te međunarodnopravno sankcionisanje primene svih mera po-



trebnih za obnovu međunarodnog mira i bezbednosti u tom regionu,<sup>6</sup> čime je faktički dozvoljena i upotreba oružane sile u funkciji zaustavljanja agresije, odnosno u slučaju da Irak ne bude sproveo zahteve iz rezolucije br. 678 da se do 15. januara 1991. povuče iz Kuvajta i oslobodi sve strane taoce.

Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija nikada u svojoj istoriji nije kao u proteklom periodu, od izbijanja iračke agresije, ispoljio toliki stepen jedinstva. Prevazilazeći međusobne konfrontacije i podele iz prethodnog perioda, pet velikih sila – stalnih članica Saveta bezbednosti, imale su jedinstven stav u odnosu na sve usvojene rezolucije Saveta bezbednosti, osim poslednje 678, kada je Kina bila uzdržana. I nestalni članovi Saveta bezbednosti su, uglavnom, „pratili“ stalne članove, osim Jemena i Kube, koji su prilikom usvajanja nekoliko rezolucija bili uzdržani ili su glasali protiv, kao na primer, u slučaju rezolucije 678 o primeni vojne sile. Prema predviđanjima diplomata u Ujedinjenim nacijama, Savet bezbednosti neće usvajati nove rezolucije do 15. januara, odnosno do isticanja roka koji je dat Iraku za povlačenje iz Kuvajta.

Sadašnja kriza u Zalivu je otvorila nekoliko pitanja, koja s aspekta međunarodnog prava, kao i razvoja odnosa u međunarodnoj zajednici, mogu imati značajne i dalekosežne posledice, zbog čega su se posebno angažovale Ujedinjene nacije, odnosno Savet bezbednosti. To su: pitanje naknade ekonomske štete zbog sprovođenja sankcija protiv Iraka, u skladu sa rezolucijom 661 Saveta bezbednosti; pitanje iračkog zadržavanja stranih državljana radi sprečavanja napada međunarodnih snaga; pitanje zatvaranja stranih diplomatskih predstavništava u Kuvajtu od strane Iraka; pitanje snabdevanja stranih državljana i humanitarne pomoći izbeglicama iz Iraka i Kuvajta, i pitanje „razgrađivanja“ čitave jedne zemlje, bez obzira na to koliko je ona mala, radi stvaranja uslova za „povoljno rešenje“ u budućnosti.

#### a) Pitanje naknade nastale ekonomske štete

Zbog zavođenja ekonomskog embarga protiv Iraka, kao i zbog zamrzavanja iračke i kuvajtske imovine, veći broj država

<sup>6</sup> Sve rezolucije u kojima se nalažu navedene mere nose oznaku od broja 660–rezolucija o osudi iračke agresije, do 678 – rezolucija kojom se dozvoljava primena oružanog nasilja kao odmazde za agresivno ponašanje Iraka prema Kuvajtu.

je pretrpeo neposredne ekonomske štete. Stoga je već prvih dana nakon usvajanja rezolucije 661 Saveta bezbednosti OUN oformljen Specijalni komitet Saveta bezbednosti OUN za sprovođenje sankcija, u nastojanju da se pronađe formula za rešavanje problema privrede onih zemalja koje će najviše biti pogođene tom krizom. Komitet je procenio da su tri zemlje najugroženije: Jordan, Turska i Egipat, jer su njihove privrede pretrpele najveće štete, pa je odobreno nekoliko milijardi dolara za njihovu sanaciju. To se praktično svelo na otpisivanje nekih ranijih dugova tih zemalja. U tzv. drugom krugu zemalja nalaze se gotovo sve (bivše) istočno-evropske zemlje. Imajući u vidu činjenicu da je u tim zemljama u toku proces transformacije političkog i privrednog sistema, te štete imaju poseban značaj i smisao. Bez obzira na značajna japanska, nemačka, južnokorejska i druga obećanja finansijske pomoći, kao i na obećanja arapskih zemalja Zaliva vezanih za kompenzaciju tih šteta, za sada nije bilo delotvornijih rezultata na tom planu. Komitet se, pre svega, bavio sprovođenjem embarga i samo je registrovao zahteve za nadoknadu štete trećim zemljama.

Savet bezbednosti i njegov Komitet za sankcije još uvek nemaju celovito rešenje za te probleme jer je bilo teško predvideti takav razvoj svetskih događaja, niti je bilo ko pripremio fondove iz kojih bi se šteta mogla kompenzovati. U svakom slučaju, problem je uočen i njegovo sagledavanje i eventualno potpunije rešavanje na zadovoljstvo svih zainteresovanih značilo bi značajan prilog daljem razvoju međunarodnih, pravnih i ekonomskih odnosa i prakse svetske organizacije i potvrdu njene efikasnosti.

To pitanje je od posebnog interesa i za našu zemlju. Zbog svojih razvijenih privrednih veza sa Irakom i Kuvajtom, Jugoslavija se sigurno nalazi pri vrhu liste zemalja koje su najviše pogođene krizom. U sedištu Ujedinjenih nacija je prihvaćena kao opravdana intervencija Jugoslavije zbog šteta koje naša privreda trpi kao posledicu iračke agresije na Kuvajt i primene ekonomskih sankcija. Ukupna vrednost svih poslova i projekata u koje su bile uključene jugoslovenske radne organizacije u Iraku iznosi oko tri milijarde dolara. To, na primer, znači da će samo do kraja ove godine Jugoslavija ostati bez 1,8 tona sirove nafte, odnosno 242 miliona dolara iračkog duga, čija je isplata trebalo da bude kompenzovana naftom.



Da bi istu količinu nafte kupila na slobodnom tržištu Jugoslavija će morati da odvoji dodatnih 80 miliona dolara. Osim toga, u toku ove godine Irak je trebalo da isplati Jugoslaviji 225 miliona dolara za izvršene radove, što verovatno neće biti u stanju zbog sprovođenja embarga, a vrednost angažovanih jugoslovenskih sredstava u Iraku iznosi oko 250 miliona dolara. Slično slučajevima Tunisa, Rumunije i Bugarske, Komitet za sankcije je usvojio 10. decembra 1990. nacrt odluke o našem zahtevu. U njemu je izražena zabrinutost zbog izuzetnih ekonomskih teškoća sa kojima se Jugoslavija suočila i odati priznanje našoj zemlji za sprovođenje rezolucije 661 Saveta bezbednosti OUN. U nacrtu se pozivaju države, međunarodne organizacije i agencije OUN (uključujući i finansijske institucije, kao Svetska banka i Međunarodni monetarni fond) da učine sve kako bi Jugoslavija prevazišla te teškoće.

#### b) Pitanje zadržavanja i oslobođanja talaca

Beskompromisne reakcije na odluku iračkog Saveta revolucionarne komande od sredine avgusta 1990. o zadržavanju oko 9.000 zapadnih državljana kao „gostiju“ u Iraku „kako bi se sprečila američka agresija“ odslikale su neprihvatljivost tog čina po svim konvencijama i normama međunarodnog prava. Daskorašnji britanski premijer Margaret Tačer, u govoru pred Parlamentom, odbacila je svaku mogućnost pregovora o tom pitanju, dok je sa sastanka ministara Zapadneevropske unije u Parizu, krajem avgusta, upućeno upozorenje da će lično biti odgovoran svaki Iračanin koji naudi nekom taocu iz zapadnih zemalja. Početkom septembra, za vreme boravka u Bagdadu dvojice izaslanika generalnog sekretara OUN, ministar inostranih poslova Iraka Tarik Aziz je povezao to pitanje sa povlačenjem stranih trupa iz regiona. Iračko prilagođeno dozvoljavanje odlaska državljana nekih zapadnih zemalja značilo je i „kupovinu vremena“ i traženje pukotine u zapadnoj strategiji. Zapad je, takođe, prilagođeno koristio usluge bivših političara i uticajnih ličnosti, kao što su Vili Brant, Edvard Hit, bivši japanski premijer Nakasone, američki crnački predsednički kandidat Džesi Džekson, boksterski šampion Mohamed Ali, desničarski francuski političar Le Pen, ili pred-

stavnici italijanskih desničarskih partija, uz već poznatog arapskog „prijatelja“ Kurta Valdhajma.

Irak je sredinom novembra prvo nagovestio odlazak svih „stranih gostiju“ do kraja marta ove godine, a nakon američkog predloga o direktnim kontaktima, irački predsednik Sadam Husein je doneo odluku, koju je potvrdio irački Parlament, o puštanju svih stranih državljana da slobodno napuste Irak. Taj iznenadni irački „gest dobre volje“, prema ocenama posmatrača, rezultat je koliko „fleksibilnosti“ i pokazivanja „želje za kompromisom“, toliko i težnje za „kupovinom vremena“ i za stvaranjem neophodnog manevarskog prostora u eventualnim pukotinama antiiračke koalicije. Pa ipak, Irak je zvaničnim putem zatražio od Velike Britanije da isplati troškove boravka britanskih talaca u jednom bagdaskom hotelu, kao i troškove avionskog prevoza. S obzirom na očekivanja da svi taoci budu pušteni do Božića, smatra se da je američki predsednik Džordž Buš, za razliku od njegovih prethodnika Kartera sa teheranskim taocima, ili Regana sa taocima u Libanu, izbegao zamke afere sa taocima ogromnih razmera, imajući u vidu, pre svega, konotacije koje je to pitanje moglo da ima unutar Amerike.

c) Zbrinjavanje stranih državljana i sprečavanje razgrađivanja jedne članice OUN

Iračkom invazijom na Kuvajt izazvano je jedno od najvećih kretanja stanovništva u posleratnom periodu. U kratkom vremenu te dve zemlje je napustilo više miliona ljudi,<sup>7</sup> koji su se našli u tzv. opasnoj zoni, pre svega stranih radnika iz brojnih zemalja. Time je stvoreno mnoštvo dodatnih, novih problema, počev od pitanja ishrane i smeštaja tih izbeglica, pa do pitanja snabdevanja stranih državljana u Iraku i Kuvajtu osnovnim životnim namirnicama, jer Iraci „nisu mogli da obezbede dovoljno hrane, zbog posledica primene embarga na osnovu rezolucije broj 661“. Evakuacija stranih državljana odvija se i dalje, dok je pitanje humanitarnih isporuka hrane stranim državljanima (Indija, Vijetnam, Tajland, Filipini, Pakistan) u Iraku i Kuvajtu rešeno posebnom rezolucijom OUN, na

<sup>7</sup> Prema nekim procenama i podacima, u tim zemljama je boravilo više od tri miliona i 400.000 stranih državljana, od čega u Iraku oko 2,33 miliona, a u Kuvajtu 1,1 milion.



osnovu koje je, uz kontrolu OUN, bilo dozvoljeno distribuiranje hrane i pomoć tim izbeglicama.

Pitanje koje je posebno zaokupilo pažnju svetske zajednice jeste „razgrađivanje“ jedne čitave zemlje, članice Organizacije ujedinjenih nacija. Naime, pored toga što su, prema informacijama iz Kuvajta, Iračani skoro potpuno opustošili tu zemlju, sistematski se radilo i na „omogućavanju“ napuštanja Kuvajta kuvajtskim državljanima, koji su ionako činili tek četvrtinu stanovništva te zemlje (ostalo su strani radnici koji su došli sa privrednom ekspanzijom Kuvajta). Radi potpunog zatiranja kuvajtskog identiteta okupacione vlasti su preduzele različite administrativne mere, na primer uništavanje matičnih knjiga, menjanje ličnih karata, „friziranje“ podataka u kartotekama, i slično. Uz to, prema nekim informacijama, Iračani sistematski naseljavaju svoje građane u Kuvajt, kao i veći broj Palestinaca, radi promene demografske strukture Kuvajta, što bi u eventualnom kasnijem organizovanju plebiscita trebalo da „legalizuje“ iračku okupaciju te zemlje. Da bi sprečio tako „prilagođavanje stvarnosti“, Savet bezbednosti je doneo posebnu rezoluciju, ali njeni učinci su nedovoljni zbog pomanjkanja pravnih i efikasnih međunarodnih javnih sankcija, bar do raspleta krize. No, veoma je važno da navedene razloge za to novonastalo stanje Savet bezbednosti ne priznaje, što daje međunarodnopravne osnove za poništavanje svih tih mera koje je irački okupator preduzimao prema žrtvi svoje oružane intervencije i agresije.

## STRANE U SUKOBU – INTERESI I OPCIJE

### *1. Osnovni interesi i opcije SAD i Iraka kao sukobljenih strana*

Prema davnoj izreci britanskog šefa diplomatije lorda Palmerstona, još 1848. godine, da „nema večitih prijatelja ili stalnih neprijatelja, samo su interesi večni“, mnogi posmatrači smatraju da su upravo ekonomski razlozi motiv jedinstvene podrške međunarodne zajednice merama protiv iračke agresije. Nafta može da objasni zbog čega je u slučaju iračke agresije na Kuvajt postignut međunarodni konsenzus, a ne, na primer,

u slučaju izraelske okupacije Zapadne obale i Gaze.<sup>8</sup> Slobodan protok nafte je od suštinskog značaja za današnju svetsku ekonomiju, u kojoj učestvuju sve nacije, pa je ta ekonomska i ekološka činjenica uslovila i činjenicu da su SAD uspele da obezbede međunarodni konsenzus kakav nije zabeležen u istoriji Ujedinjenih nacija i svetske zajednice. Uspevajući drugima da dokažu da ne brane samo sopstvene interese već i interese drugih zemalja koje učestvuju u svetskoj privredi, SAD su ostale svetski žandarm, ali žandarm koji uživa podršku zajednice nacija, držeći čvrsto „uzde“ zaštite svetskog poretka.<sup>9</sup> Stoga, ma kako ta teza bila neprihvatljiva Bušovim protivnicima u samoj Americi ili nekim arapskim nacionalistima koji su se svrstali uz Sadama Huseina, ostaje činjenica da SAD u ovoj svojoj akciji i aktivnosti imaju međunarodnu podršku.

Irak izgleda nije procenio da može biti suočen sa tako jedinstvenom i odlučnom reakcijom SAD i Zapada, kao i najšire međunarodne zajednice. Ako se sagledaju koreni sadašnje krize u Zalivu i iračkog osvajanja Kuvajta, nije teško shvatiti da je osnovni motiv Iraka bio da prigrabi petrolejsko bogatstvo Kuvajta. To je trebalo da mu pomogne da hitno reši problem svog ogromnog spoljnog duga od 80 milijardi dolara, napravljenog uglavnom u jalovom ratu sa Iranom. Zbog toga je Irak pred sastanak OPEC-a u Ženevi, 25. jula 1990. uoči osvajanja Kuvajta, ocenio prekoračivanje naftnih proizvodnih kvota (što je određivalo i pad cena nafte) od strane Kuvajta i Ujedinjenih Arapskih Emirata kao „unapred smišljeni plan da se oslabi Irak i podrije njegova privreda i bezbednost“. Predsednik Sadam Husein okvalifikovao je kršenje proizvodnih kvota kao „pravi ratni akt“ i zapretio merama odmazde. S obzirom na to da je već decenijama ubeđivano da je Kuvajt deo Iraka, iračko stanovništvo je podržalo invaziju Kuvajta, ne zaboravljajući ni činjenicu da bi Irak gubio milijardu dolara godišnje pri padu cene nafte za samo jedan dolar. Naravno, Sadam Husein je imao i dugoročnije motive, koji se nisu svodili samo na kuvajtsku naftu ili na izlazak u Zaliv. Njegovi ambiciozni razvojni, politički i vojni planovi, kojima je poslužilo naftno bogatstvo njegove zemlje,

<sup>8</sup> Dr Monti Palmer, *Američka politika u Golfu*, „Međunarodna politika“, Beograd, br. 975, od 16. novembra 1990.

<sup>9</sup> Dr Džen Stauder, *isto*.



uključujući razvijanje nuklearnog, hemijskog i biološkog oružja, imali su za cilj da Irak učine regionalnom silom, dominantnom nacijom na Bliskom istoku i u arapskom svetu (četvrtom vojnom silom sveta), kao i odlučujućim faktorom među svetskim proizvođačima nafte i vodećom zemljom OPEC-a. Osvajanje Kuvajta *de facto* je trebalo da potvrdi iračku „panarapsku“ i „antiimperijalističku“ platformu za kretanje u tom pravcu, što je, gledano s globalnog aspekta, zakasnilo barem petnaestak godina.

Kriza u Zalivu, s druge strane, očigledan je test američke moći i američke uloge kao globalnog faktora. Kao glavni prioriteti SAD ostaju obezbeđivanje kontrole resursa tog područja, uz slabljenje Iraka kao najjače arapske sile koja može ugroziti strateške interese Zapada, kao i formiranje novog bezbednosnog poretka u Zalivu i širem regionu, koji bi bio sigurna tvrđava zapadnih interesa. Iako tvrde da se „može živeti sa režimom Sadama Huseina sve dok ostane u granicama Iraka“, po mišljenju većine američkih komentatora, teško je očekivati da bi on mogao biti prihvaćen kao partner u svetskom poretku koji je ugrozio invazijom Kuvajta. S gledišta interesa SAD, Irak mora biti uništen ili bar nateran na strateško povlačenje. Stavom američkog predsednika Buša da „Irak nikada više ne može biti u poziciji da ugrozi opstanak svojih suseda ili američke vitalne interese“ anulira se i zahtev Iraka da postane regionalna sila na Bliskom istoku, za šta su se SAD pripremile od izbijanja krize (a verovatno i ranije).

Sjedinjene Američke Države nastoje da obezbede sprovođenje svoje politike kroz mehanizam Ujedinjenih nacija i saradnju sa SSSR-om, čime su stekle široku podršku međunarodne zajednice u osudi, izolaciji i jačanju pritiska na Irak putem međunarodnih sankcija, uz mogućnost primene i vojne sile. U izvođenju pritiska na Irak radi bezuslovnog povlačenja iz Kuvajta, uz SAD svrstale su se i neke uticajne arapske zemlje i glavni saveznici iz NATO što čini američke akcije delotvornijim. Obezbeđena je značajna finansijska podrška za angažovanje u Zalivu od strane Saudijske Arabije i drugih arapskih zemalja, ali i od Japana, Nemačke i drugih zapadnih zemalja.<sup>10</sup> Zaključeni su ugovori o novim vojnim isporukama

<sup>10</sup> Do polovine novembra 1990., SAD dobile su od zemalja antiiračke koalicije oko tri milijarde dolara na ime finansijske podrške za akciju „Pustinski štiti“, kako je kodirana kriza u Zalivu. Kuvajt je obećao 2,5 milijardi do kraja 1990, a do sada (početak

američkog naoružanja zemljama Zaliva, uz veću „fleksibilnost“ SAD u rešavanju celokupne bliskoistočne krize. Posebno, kroz nagoveštavanje stvaranja novog sistema regionalne bezbednosti, iako se, na primer, odlučno odbacuje svako direktno vezivanje krize u Zalivu sa rešavanjem bliskoistočne krize i, posebno, palestinskog pitanja.

Američki stavovi su složeni i višedimenzionalni upravo zbog globalnih aspekata krize. Za sada američka administracija još uvek ima podršku unutrašnjeg javnog mnjenja, bez obzira na to što se javljaju i otpori vezani, pre svega, za eventualno američko vojno angažovanje. Protivnici američke intervencije navode da su Bušovi motivi nastojanje Amerike da i dalje ostane „klasična“ supersila u posthladnoratovskoj eri, da se reafirmiše američka dominacija u odnosu na sve veću ekonomsku konkurenciju Japana i Nemačke, da se opravda visok vojni budžet i time deluje na sprečavanje recesije, i slično. I ankete američkog javnog mnjenja pokazuju da je većina Amerikanaca bila bliža zahtevu da se ispituju svi mogući načini rešavanja krize pre nego što se započne rat, što se može promeniti ukoliko propadne američki predlog o direktnim pregovorima. Mnogi posmatrači podsećaju da ne može biti velike razlike u američkim ciljevima i politici, bez obzira na to da li se ostvaruju vojnim ili političkim sredstvima. Navodi se i primer koliko su Velika Britanija i Francuska čekale pre nego što su ušle u rat protiv Hitlera 1939. godine, ili primer višedimenzionalnosti ciljeva antihitlerovske koalicije, na kojima je izgrađen čitav svetski posleratni poredak.

Američki predsednik Džordž Buš je jasno stavio do znanja da će „upotrebiti sva sredstva koja su mu na raspolaganju da bi se pronašlo miroljubivo rešenje za (prvo) bezuslovno i trenutno povlačenje iračkih snaga iz Kuvajta, (drugo) za ponovno uspostavljanje kuvajtske legitimne vlade, (treće) uspostavljanje stabilnosti i bezbednosti u Zalivu, što predstavlja veoma važan nacionalni interes SAD od vremena Hari Trumana, i (četvrto) zaštitu američkih državljana u inostranstvu“. Prema američkom predsedniku, razlog za vojno prisustvo SAD u Zalivu jeste činjenica da se ne sme dozvoliti



nagrađivanje agresije, zatim opasnost po američku nacionalnu bezbednost (Sadam Husein seče žilu kucavicu svetske privrede), uz ugrožavanje demokratskih procesa u svetu i opstanak najsiromašnijih zemalja, kao i to da su u opasnosti nevini životi (pre svega kroz već prevaziđeno „vavilonsko ropstvo“ brojnih „iračkih gostiju“).

## *2. Interesi i opcije međunarodnih subjekata koji nisu direktne strane u sukobu*

### *a) Interesi i opcije Sovjetskog Saveza*

Implikacije krize u Zalivu su dugoročne, a strateški određuju stanje odnosa i razvoj događaja u širem bliskoistočnom prostoru, pa i u čitavom svetu. Značajno su promenjeni odnosi lokalnih faktora, postavljene su osnove za nova savezništva, što je uticalo i na odnose na širem, globalnom planu. Na samitu američkog predsednika Buša i sovjetskog predsednika Gorbačova, početkom septembra 1990. u Helsinkiju, postignut je visok nivo saglasnosti dveju velikih sila o prilazima osnovnim pitanjima rešavanja krize u Zalivu, kao i uzajamno razumevanje za strateške pozicije i interese u regionu Bliskog istoka. To je potvrđeno i prilikom njihovog susreta krajem novembra na KEBS-u, u Parizu, gde je rešavanje krize u Zalivu imalo značajno mesto. Predsednik Gorbačov se saglasio s američkim vojnim angažovanjem u Zalivu kao neophodnim za zaštitu protoka nafte iz regiona, pre svega imajući u vidu rezultate postignute dijalogom supersila i značajne unutrašnje probleme s kojima se suočava njegova zemlja. Sa svoje strane, SAD po prvi put su prihvatile SSSR kao značajnog partnera u rešavanju bliskoistočne krize. Do promene u američkom stavu došlo je kako zbog nove klime u odnosima supersila, uz uvažavanje sovjetskih strateških i bezbednosnih interesa, tako i zbog procene da SSSR sada ne može ozbiljnije ugroziti američke pozicije i vitalne interese u tom regionu.

Sovjetski Savez je od samog početka krize nastojao da ne dozvoli da razvoj događaja u regionu Zaliva ugrozi odnose supersila i šire rezultate procesa detanta. Njegov interes je u sprečavanju vojnog sukoba (ali ne po svaku cenu) i traženju rešenja političkim sredstvima u okviru OUN. Sovjetska di-

plomatija je imala veoma važnu ulogu u pokušaju traženja dodirnih tačaka u stavovima glavnih faktora krize, kroz dve posete specijalnog izaslanika predsednika Gorbačova – Jevgenija Primakova – regionu i zapadnim zemljama, kao i diplomatskim kontaktima zamenika sovjetskog ministra inostranih poslova Petrovskog i Bjelonogova u zemljama regiona sredinom novembra. U nastojanju da ograniči ili barem odgodi mogućnost jednostranog delovanja SAD i da razgradi njihovo trajnije vojno prisustvo u regionu, SSSR je koristio i dostignuti nivo saradnje sa SAD i pozicije koje ima u arapskim zemljama, uključujući i Irak.

„Razumevanje“ SSSR-a za stavove SAD počelo je da poprima i obrise nagoveštavanja mogućnosti sovjetskog vojnog angažovanja u Zalivu pod pretekstom zaštite života sovjetskih građana u Iraku, na šta je Irak posebno osetljivo i upozoravajuće reagovao. Prilikom usvajanja rezolucije 678 Saveta bezbednosti, sovjetski ambasador u OUN Voroncov je jasno istakao da „Sadam Husein mora otići iz Kuvajta i da se oni ne šale u vezi sa tim“.

Istovremeno, SSSR je nastojao da vodi računa i o očuvanju svog uticaja u arapskom svetu. Posebno, da ne izazove negativna reagovanja islamskih i arapskih zemalja, što bi, na primer, moglo uzrokovati neželjene posledice u njegovim republikama sa pretežno muslimanskim stanovništvom. U tom smislu je trebalo i shvatiti Gorbačovljev taktički predlog o novom pokušaju traženja rešenja krize kroz sazivanje arapskog samita, koji je izložio prilikom susreta sa francuskim predsednikom Miteranom u Parizu, početkom novembra 1990, kao i informacije da je Sovjetski Savez odbio američki predlog da uputi bar neke simbolične trupe u sastav međunarodnih snaga u Zalivu.

#### b) Interesi i opcije arapskih zemalja

Arapske zemlje su duboko podeljene u prilazima Zalivskoj krizi i načinima njenog rešavanja, pa je verovatno tačna procena posmatrača da arapski svet u svojoj posleratnoj istoriji nikada nije bio toliko i tako duboko podeljen. Većina arapskih zemalja je osudila iračku agresiju i aneksiju Kuvajta već na arapskom samitu u Kairu, 10. avgusta 1990, kada su formirane



i panarapske snage (Egipat, Sirija, Maroko) za odbranu Saudijske Arabije. Posebno velike razlike došle su do izražaja u pogledu opravdanosti američkog i drugog stranog vojnog prisustva u Saudijskoj Arabiji i Zalivu. Takođe, krupna neslaganja postoje i u vezi sa stavovima o omogućavanju „izlaza“ iračkom režimu u nastalim okolnostima. Zbog svega toga, Arapska liga je od samog početka krize potpuno paralisana, što je izraženo i kroz smenu generalnog sekretara Šadli Klibija i premeštanje njenog sedišta u Kairo.

*Kuvajt*, kao žrtva agresije, vitalno je zainteresovan da najširi međunarodni pritisak dovede do povlačenja iračkih okupacionih snaga, obnove suvereniteta i integriteta zemlje i vraćanja dinastije al Sabah. U tom smislu je Kuvajt posebno aktivan na međunarodnom planu.

*Saudijska Arabija* i ostale članice Saveta za saradnju zemalja Zaliva (GCC), osim za otklanjanje posledica iračke agresije, zainteresovane su za obaranje, odnosno efikasno neutralisanje režima Sadama Huseina, koji je stalna pretnja njihovoj bezbednosti i stabilnosti. Prema rečima Abdulaha Jakuba Bišare, uglednog Kuvajćanina i generalnog sekretara GCC-a, „sankcije ne mogu dovesti do oslobođenja Kuvajta, već irački režim mora biti savladan“. Iračka agresija je obezvređila sve napore koje su GCC zemlje preduzimale u vezi sa pitanjem regionalne bezbednosti i za pretvaranje te organizacije u čvršći vojno-politički savez. S druge strane, neke „pomirljive“ saudijske stavove, izražene rečima ministra odbrane, princa Sultana, o eventualnim teritorijalnim koncesijama Iraku posle povlačenja iz Kuvajta, nakon američkog zahteva za razjašnjenje, demantovao je lično kralj Fahd, uz naglašavanje da je saudijski stav nepromenljiv.<sup>11</sup>

*Egipat* ima vodeću ulogu u okupljanju arapskih zemalja koje se direktno suprotstavljaju iračkoj agresiji, iako je bio jedan od glavnih saveznika Iraka u vreme njegovog rata sa Iranom. Egipat je jedna od arapskih zemalja koje su u Saudijsku Arabiju uputile više hiljada svojih vojnika u sastav panarapskih snaga, na osnovu odluke arapskog samita u Kairu. Predsednik Mubarak je u više navrata kritikovao

<sup>11</sup> Prema informaciji londonskog lista „Independent“, početkom decembra došlo je do tajnih kontakata između Iraka, Kuvajta i Saudijske Arabije radi pronalaženja formule za nagodbu. Sve tri zemlje su odmah kategorički demantovale tu informaciju.

Sadama Huseina da ga je „prevario“ kada je izvršio aneksiju Kuvajta, ukazujući na to da je ona bila ranije isplanirana. Takvim svojim stavom, Egipat je stekao i protivnike, spolja i unutar zemlje, što se pokazalo prilikom ubistva predsednika egipatske skupštine, oktobra 1990, od strane jedne terorističke grupe. Egipat veoma tesno koordinira svoje delovanje sa SAD i spreman je maksimalno da podrži politiku Zapada i SAD u raspletu krize. Isto tako, Egipat uživa i veliku finansijsku podršku SAD, Zapada i Saudijske Arabije. Upravo su te zemlje nedavno otpisale oko 16 milijardi dolara egipatskog duga.

*Sirija* je, takođe, potpuno angažovana na ostvarivanju antiiračkog pristupa Zalivskoj krizi, pokazujući spremnost za saradnju sa SAD i arapskim zemljama koje ispoljavaju interes za obaranje Sadama Huseina. Novembarski susret sirijskog predsednika Asada sa američkim predsednikom Bušom u Ženevi potvrdio je zajednički interes dve zemlje da „deluju na suprotstavljanju iračkoj agresiji“, bez obzira na opterećenja njihovih odnosa iz prošlosti, pre svega činjenice da je Sirija na listi zemalja koje, prema američkoj administraciji, podržavaju terorizam. I Velika Britanija, koja je iz istih razloga imala mnoštvo problema sa Sirijom, nedavno je otvorila proces obnavljanja diplomatskih odnosa sa tom zemljom. Sirijski i irački baasistički režimi su već dve decenije u gotovo otvorenom neprijateljstvu, s obzirom na različite političke pristupe baasističkim principima i vođstvu u arapskom svetu. Sirijski ministar odbrane Tlas nedavno je izjavio da je njegova zemlja spremna da stavi na raspolaganje 500.000 vojnika u slučaju intervencije međunarodnih snaga protiv Iraka.

*Jordan, Alžir, Jemen i Palestinska oslobodilačka organizacija (PLO)* spadaju među najistaknutije arapske faktore koji pokazuju veće razumevanje za poziciju i politiku Iraka u toj krizi. One nastoje da brojnim diplomatskim inicijativama stvore uslove za kompromisno rešenje, koje bi vodilo računa i o interesima Iraka, kao i o interesima ostalih involviranih arapskih i stranih faktora. Sve te zemlje posebno izražavaju protivljenje stranom vojnom prisustvu u Zalivu i zalažu se za rešenje krize u arapskim okvirima. Kako se kriza razvijala, svi ti faktori su bili sve manje politički aktivni i značajni. Pored Jemena, koji je nestalni član Saveta bezbednosti (predsedava-



jući Saveta bezbednosti u decembru), nedavnom posetom alžirskog predsednika Šadli Bendžedida Iraku, Saudijskoj Arabiji, Iranu i Jordanu bila je markirana eventualna alžirska posrednička inicijativa (Alžir je, inače, tradicionalni posrednik u arapskim sporovima).

### c) Interesi i opcije Irana

Zemlja koja je imala koristi od te krize svakako je Iran. Naime, s razvojem krize došlo je do normalizacije odnosa između Iraka i Irana i skoro potpunog okončanja mirovnih pregovora između dve zemlje nakon iračke jednostrane odluke da prihvati sve iranske zahteve u mirovnom procesu, odnosno da praktično prihvati Alžirski sporazum iz 1975. godine, kojim je regulisana granica dve zemlje na reci Šat-el-Arab. Irak je morao strateški da se obezbedi, kao i da učini određene koncesije, polazeći pre svega od logike da Šat-el-Arab nema nikakvu važnost ukoliko se održi iračka aneksija Kuvajta, čime bi Irak imao široki izlaz na Zaliv. Između dve zemlje su obnovljeni diplomatski odnosi (prekinuti oktobra 1987) i ponovo otvorene ambasade u Bagdadu i Teheranu (irački ministar Tarik Aziz je posetio Teheran, dok je iranski ministar Velajati krajem novembra posetio Bagdad). Obe zemlje u Zalivskoj krizi imaju zajednički interes da se spreči jačanje stranog vojnog prisustva i uticaja u regionu, kao i da se Zapadu onemogući kontrola cena i proizvodnja nafte. Iako zahteva iračko povlačenje iz Kuvajta i vraćanje legitimnog režima u tu zemlju, i protivi se bilo kakvim teritorijalnim koncesijama Iraku, uz stalno naglašavanje poštovanja rezolucija OUN (posebno one o ekonomskim sankcijama), Iran se posebno protivi američkom vojnom prisustvu u regionu, pa je iranski verski vođa Hamnei početkom septembra pozvao na „sveti rat protiv Amerike“.<sup>12</sup> Ne treba izgubiti iz vida ni činjenicu da je zbog razlika u cenama nafte Iran samo u prvih mesec dana krize imao zaradu veću od milijardu dolara. Prvenstveno zbog toga, Iran bi mogao, ukoliko bi kriza eskalirala, uz soli-

<sup>12</sup> Iran je sredinom decembra 1990. započeo u južnom delu Zaliva, Omanskom moru i obližnjim vodama Indijskog okeana najveće vojne manevre u istoriji Islamske Republike. Cilj te vežbe, pod nazivom „Pobeda 1“, jeste uvežbavanje sadejstva mornaričkih, vazduhoplovnih, raketnih i kopnenih jedinica za slučaj većeg oružanog sukoba u regionu.

darnost sa muslimanskim stanovništvom Iraka, i zbog bojazni da mu se ne dogodi isto što i Iraku i uz postojeći animozitet prema SAD, da se više involvira u postojeći sukob na strani Iraka.

Ostaje, međutim, i dugoročni interes Irana za uklanjanje Sadama Huseina i slabljenje sadašnjeg iračkog baasističkog režima. Teheran priželjkuje da osnaži svoj položaj u regionu prema arapskoj grupaciji, ali je sada suočen sa novim opasnošću, pa mu preostaje da intenzivira svoje ideje o sistemu regionalne bezbednosti u Zalivu, koji bi, pre svega, garantovale pribrežne zemlje, uz smanjivanje prisustva stranih flota.

#### d) Interesi i opcije Izraela

Sve do početka oktobra Izrael je pokazivao naglašenu uzdržanost u vezi sa krizom u Zalivu, mada je veoma zainteresovan za obaranje režima Sadama Huseina i neutralisanje vojne moći Iraka. Sve veće američko oslanjanje na neke ključne arapske faktore stvaralo je kod Izraela podozrenje i strahovanja vezana za dugoročne perspektive njegovog strateškog saveza sa SAD, te značajno smanjivanje mogućnosti da nametne sopstveno rešenje za palestinsko pitanje. Ta zabrinutost je pojačana nakon ubistva 19 Palestinaca u Jerusalimu, početkom oktobra, i izglasavanja, po prvi put od rata, rezolucije kojom se osuđuje Izrael (na koju SAD nisu stavile veto). Izraelski ministar inostranih poslova David Levi izjavio je tom prilikom da su „SAD postale zatočenici međunarodne koalicije koju su same izgradile“. Bez obzira na nove američke isporuke oružja Izraelu, ta zemlja je zabrinuta i zbog nagoveštenih vojnih aranžmana SAD, Saudijske Arabije i drugih arapskih zemalja u regionu, kao i zbog otvaranja američkog dijaloga sa Sirijom. Izrael je upravo zbog toga već pokazao neke nagoveštaje „fleksibilnog stava“, uzimajući u obzir nove realnosti u regionu. Decembarskom posetom Vašingtonu, izraelski premijer Šamir je pokušao da revitalizira izraelsko-američke odnose. On je tom prilikom naglasio da Izrael neće prihvatiti nijedan korak kojim bi se Irak zadovoljio na izraelski račun, kao i da će se sam okrenuti protiv Iraka, ili u najmanju ruku uzvratiti, ako je to potrebno. Šamir je rekao i da veruje da



SAD neće promeniti svoj stav da se Sadamu Huseinu ne dozvoli da poveže krizu u Zalivu s arapsko-izraelskim konfliktom.

#### e) Interesi i opcije Turske

Kao članica NATO, Turska se odmah po izbijanju krize u Zalivu čvrsto svrstala uz SAD i antiiračku koaliciju, bez obzira na to što je Irak bio jedan od najznačajnijih turskih spoljno-trgovinskih partnera. Turske snage su odmah stavljene u stanje pripravnosti, dok je turska vlada dobila ovlašćenja da proglašava ratno stanje bez ratifikacije Parlamenta. U prvoj fazi krize procenjivalo se da će snage međunarodne koalicije, uz saradnju sa turskim snagama, izvršiti udar na Irak sa njegove severne granice. Turska na granici sa Irakom drži više od 100.000 vojnika, dok se u istočnoj Turskoj nalaze i dve veće (vazduhoplovne) baze NATO. Bez obzira na česte turske kontakte sa drugim zemljama zbog krize u Zalivu (poseta predsednika Ozala Vašingtonu i Teheranu, poseta sovjetskog ministra Ševardnadzea Ankari i sl.), Turska se nije značajnije angažovala u traženju diplomatskog rešenja za tu krizu. S druge strane, Turska je, ipak, odbila neke navode u zapadnoj štampi da će u slučaju eventualnog izbijanja rata u Zalivu anektirati severni deo Iraka (Mosul, Kirkuk, gde su značajnija iračka naftonosna polja).<sup>13</sup> Zbog promena u Evropi i, posebno, uloge NATO u novim uslovima evropske bezbednosti i saradnje, Turska je nastojala da izvrši „strateško prilagođavanje“ jačanjem svoje uloge i značaja u regionu Bliskog i Srednjeg istoka. Takav politički pristup Turske bio bi „garant slobodnog protoka nafte i regionalne bezbednosti“ u tom delu sveta, što bi učvrstilo njen položaj kao „nezamenljivog zapadnog oslonca“.

#### f) Interesi i opcije zapadne Evrope i njene asocijacije (Evropske zajednice)

Evropska zajednica pokazala je visok stepen političke saglasnosti u odnosu na američke akcije prema Iraku, u čemu

<sup>13</sup> Turska je posebno osetljiva na ideje o uspostavljanju kurdske države u tom delu sveta, na tromeđi Turske, Irana i Iraka. Ta ideja nije značajnije prisutna na političkoj sceni Zaliya upravo zato da se ne bi antagonizirali odnosi unutar inače heterogene antiiračke koalicije. To je i bio razlog zašto u slabljenju vojne moći Iraka nije korišćena mogućnost ni kurdske pobune ni secesije. To znači i da je ta opcija još uvek u rezervi antiiračke koalicije i da u pogodnom trenutku može biti aktuelizovana.

je najizraženiju ulogu u pravcu političke i vojne podrške SAD imala Velika Britanija. Zbog svojih posebnih interesa vezanih za Irak i Zaliv, stav Francuske je bio donekle različit. Više od ostalih zapadnoevropskih zemalja, ona insistira na metodu rešavanja krize primenom političkih sredstava i eventualnom sazivanju mirovne konferencije o Bliskom istoku. Isto tako, stav Francuske o mogućem angažovanju svojih vojnih snaga u eventualnom konfliktu bio je uzdržaniji od stava drugih zemalja Evropske zajednice.

Interes ostalih zemalja EZ ne podudara se u potpunosti s američkim, pre svega u odnosu na mogućnost vojne opcije, zbog značaja koji te zemlje pridaju ekonomskoj saradnji s arapskim svetom, te posebno zbog snabdevanja naftom iz regiona Zalisa. Stoga je i njihovo učešće u sastavu multinacionalnih snaga u Zalivu simbolično. Te zemlje su se zalagale da ukupna aktivnost i mere koje se preduzimaju prema Iraku ostanu u okvirima OUN i da se rešenja iznađu pojačanim političkim i ekonomskim pritiscima, pa tek onda vojnim merama. Na toj liniji morale su da doprinesu finansiranju vojnog prisustva SAD i drugih zemalja Zapada u Zalivu, kao i da „pomognu“ nekim zemljama koje su najviše pogođene merama ekonomskih sankcija i blokadom Iraka. Slična je situacija i sa Japanom, koji je morao da se značajnije angažuje na finansijskom i materijalnom planu, uz pritiske da učini neke korake i na vojnom planu (što je izazvalo polemike unutar zemlje).

#### g) Interesi i držanje Kine

Kina je od samog početka krize ispoljila spremnost za saradnju u tretiranju krize u okviru Saveta bezbednosti, nastojeći da time afirmiše svoju ulogu „konstruktivnog međunarodnog faktora“. Takav prilaz joj pomaže da izađe iz međunarodne izolacije (nakon prošlogodišnjeg krvoprolića na trgu Tjenanmen) i da se afirmiše kao velika sila, što je potvrđeno novembarskom posetom kineskog ministra inostranih poslova regionu. Kina se protivi upotrebi sile u Zalivu i zazire od mogućih nagodbi između SAD i SSSR-a u traženju rešenja krize, ocenjujući da je izlaz moguće tražiti političkim sredstvima uz davanje prednosti arapskom rešenju. Projektu-



jući sebe kao predstavnika zemalja „Trećeg svega“, Kina se uzdržala prilikom poslednjeg glasanja o rezoluciji 678 OUN, kojom se dozvoljava upotreba sile protiv Iraka, nastojeći da zadovolji i Zapad i arapske zemlje.

h) Interesi i opcije Pokreta nesvrstanih,  
posebno Jugoslavije

Pokret nesvrstanih zemalja, sa Jugoslavijom kao predsestavajućim, bez odlaganja je osudio agresiju Iraka na Kuvajt i založio se za ponovno uspostavljanje političke nezavisnosti i teritorijalnog integriteta Kuvajta (*status quo ante*). Činjenica koja posebno pogađa Pokret jeste to da je agresor jedna, a žrtva agresije druga nesvrstana zemlja. Kako ističu posmatrači, ta okolnost ne može da dovede u pitanje kredibilitet Pokreta, niti neophodnost i važnost njegove uloge u borbi za poredak mira u svetu. U ovom slučaju, među nesvrstanim zemljama nije bilo pokušaja zagovaranja neke solidarnosti sa agresorom, ne samo zbog jednodušnog stava svetske zajednice ili okolnosti da je sa bilo kog gledišta zaista teško braniti iračku agresiju na Kuvajt, nego i zbog novih strujanja u Pokretu nesvrstanih, kojima je poseban impuls dala poslednja konferencija na vrhu u Beogradu, septembra 1989. godine. Agresija Iraka mora da bude sagledana u kontekstu današnjih svetskih realnosti, upravo onih koje naglašavaju postojanje i ulogu i Pokreta nesvrstanih i Ujedinjenih nacija u celini. Dakle, realnosti koje nisu u prilog upotrebe sile u međunarodnim odnosima i kršenja elementarnih normi savremenog međunarodnog poretka.

Jugoslavija je, posebno kao predsedavajući Pokreta nesvrstanih, od samog početka krize kroz više akcija i izjava delovala u pravcu iznalaženja miroljubivog rešenja problema političkim sredstvima.<sup>14</sup> Njene aktivnosti su verifikovane na ministarskom sastanku Koordinacionog biroa nesvrstanih zemalja, u Njujorku 4. oktobra 1990. godine. Tom prilikom je našoj zemlji poveren mandat da deluje u odnosu na sve faktore krize, a posebno u odnosu na Irak, u funkciji sprečavanja

<sup>14</sup> U toku avgusta 1990. našu zemlju su posetili kuvajtski ministar inostranih poslova Šeik Sabah i specijalni izaslanik iračkog predsednika, ministar planiranja Faradž. Početkom septembra, sa ministrima inostranih poslova Indije i Alžira razmatrane su mogućnosti aktivnog postavljanja Pokreta nesvrstanih.

eskalacije zategnutosti i otklanjanja pretnje izbijanja ratnog sukoba u tom regionu. Poseta saveznog sekretara za inostrane poslove Budimira Lončara zemljama regiona (Iran, Ujedinjeni Arapski Emirati, Sirija, Jordan i susret sa egipatskim predsednikom Mubarakom u Damasku), sredinom novembra, imala je za cilj da se u kontaktima sa zemljama iz neposrednog kriznog okruženja sagledaju perspektive za stvaranje povoljnih uslova za otvaranje procesa traženja miroljubivog rešenja na osnovu prethodnog povlačenja iračkih trupa iz Kuvajta i potpune primene rezolucije Saveta bezbednosti OUN. Mada Irak još uvek ne pokazuje spremnost na odstupanje od svoje osnovne pozicije zadržavanja trupa u Kuvajtu, očekivanom posetom saveznog sekretara za inostrane poslove Budimira Lončara Bagdadu nastavlja se misija koja je Jugoslaviji poverena na ministarskom sastanku Koordinacionog biroa Pokreta nesvrstanih zemalja. Značaj te misije, o čemu imamo obavezu da informišemo Koordinacioni biro, može biti sagledan i u svetlu činjenice da će na osnovu poslednjih izjava američkih i iračkih funkcionera najverovatnije teško doći do direktnih kontakata dve zemlje koje su u sukobu. Očekuje se da će jugoslovenski savezni sekretar za inostrane poslove posetiti uskoro i Saudijsku Arabiju, čime će biti potvrđeno jugoslovensko nastojanje da se ta kriza prevaziđe političkim sredstvima.

Jugoslovenski stav prema toj krizi je principijelan, a zasnovan je na osnovnim načelima međunarodne zajednice i Pokreta nesvrstanih bez obzira, na primer, na direktne materijalne štete koje je Jugoslavija imala od zavođenja ekonomskog embarga nad Irakom. Aktivnost Jugoslavije je, stoga, i bila usmerena na angažovanje Pokreta nesvrstanih na osudi agresije, neprihvatanju aneksije i mešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja, a za deeskalaciju krize i njeno rešavanje mirnim putem i kroz mehanizme Ujedinjenih nacija. Bio je zapažen i doprinos nesvrstanih zemalja jedinstvenom usvajanju odluka Saveta bezbednosti OUN i podrška njihovom sprovođenju u funkciji promene iračke pozicije. Takvo postavljanje celog Pokreta nesvrstanih i Jugoslavije ocenjeno je kao značajan doprinos stvaranju povoljnijih uslova za političko rešenje, uz dalje angažovanje na sprečavanju prerastanja krize u oružani sukob.



## MOGUĆI RASPLET KRIZE I NJEGOVE POSLEDICE

Poslednjim razvojem događaja „otvorene su sve karte“ u toj preciznoj igri strpljenja. Rezolucijom 678 Saveta bezbednosti OUN, kojom je Iraku postavljen 15. januar 1991. kao rok za povlačenje iz Kuvajta, vojna opcija je postala realnost i izvesnost, uzimajući u obzir sve pretpostavke koje su stvorene za njeno sprovođenje. Istovremeno, „proradio je i bazar“, kako je diplomatsku opciju okvalifikovao jedan arapski diplomata, sa mogućnostima različitih cenjkanja i nagodbi, od kojih se ne libi nijedna strana, uz već „istaknute cene“. U toj fazi vojni, ekonomski i diplomatski pritisak na Irak još uvek ima za cilj da se Irak natera da prihvati političko rešenje koje pokreću, iz više pravaca, različite zemlje i međunarodni faktori. Međutim, ukoliko Sadam Husein ostane na svojim nefleksibilnim pozicijama i posle „otvorene“ američke ponude za direktne kontakte radi omogućavanja „časnog izlaska“ Iraka iz Kuvajta, izvesno je da će SAD inicirati kombinovanje vojne sile sa zaoštavanjem međunarodnih sankcija prema Iraku. U poruci liderima Evropske zajednice, američki predsednik Buš ističe da se kriza ne može povezivati sa drugim pitanjima, niti je može rešiti oslobađanjem talaca. Ukazujući na to da Irak odugovlači s utvrđivanjem datuma za direktne pregovore, Džordž Buš je naglasio da je za SAD neprihvatljivo manipulisanje od strane Iraka, postavljajući Iraku nove „ultimatum“, oko datuma direktnih pregovora. S druge strane, iračko otkazivanje putovanja ministra inostranih poslova Tarika Aziza u Vašington i oštar odgovor da se ne može prihvatiti američki diktat u vezi sa datumom direktnih pregovora pokazivao je koliko je zaista malo vremena ostalo do roka Ujedinjenih nacija. Prema agencijskim izveštajima, Irak je u znaku velikih priprema za rat, dok američki funkcioneri izjavljuju da se „mora nastaviti pritisak na Sadama Huseina“, što pokazuje da vojna opcija stoji kao Damoklov mač nad glavama svih involviranih strana. Na pitanje o ishodu (vojni ili diplomatski) te krize nakon neizvesnih izgleda za direktne pregovore, zamenik američkog državnog sekretara Lorens Iglberger je izjavio da „sada nije moguće ništa predvideti“.

Koristeći tu najveću i prvu krizu posthladnoratovskog perioda, u skladu sa najnovijim razvojem događaja u Zalivu

i u Evropi, prema procenama posmatrača, SAD već su pristupile formiranju i zaokruživanju novog sistema bezbednosti, a radi zaštite energetske resursa i obezbeđivanja poretka koji bi garantovao ostvarivanje dugoročnih interesa Zapada. Stvaranje novog sistema bezbednosti u regionu, pored ostalog, otvara i određene mogućnosti za uključivanje Izraela u regionalne aranžmane, što bi, u krajnjem slučaju, pomoglo nalaženje formule za trajno i celovito rešenje bliskoistočne krize. Izraelski premijer Šamir je u tom smislu već nagovestio da bi Izrael prihvatio pretvaranje Bliskog istoka u zonu bez nuklearnog naoružanja.

Kroz insistiranje na svojim predlozima (od 12. avgusta) da sva pitanja okupacije u tom regionu (Kuvajt, okupirane palestinske teritorije, Liban) treba istovremeno i povezano rešavati, uz davanje garancija Iraku da neće biti napadnut, irački predsednik ne samo da pokušava da izbori „častan izlaz“ već i, po mogućstvu, da do maksimuma valorizuje efekte akcije koju je preduzeo prema Kuvajtu. Da bi Irak eventualno prihvatio „odgovarajuće“ političko rešenje pokazuje i izjava Sadama Huseina, sredinom novembra, da je „Irak spreman da učini žrtve u korist mira“, što se ocenjivalo kao irački pokušaj da se dobije u vremenu, ali i kao „nagoveštaj“ iračkog „ustupka“ u vidu delimičnog povlačenja iz Kuvajta. Istovremeno, Irak je pokušavao da različitim gestovima dobre volje unese razdor u postojeći antiirački blok i ublaži čvrstinu međunarodne solidarnosti u izolaciji Iraka i pritiska u pravcu bezuslovnog i potpunog povlačenja iz Kuvajta. Takođe, s jedne strane, je procenjivano da Iraku više odgovara direktna nagodba s arapskim susedima, ali i neke koncesije Americi, ukoliko zaključi da je rat neizbežan. U suprotnom, dok bi Amerikanci nastojali da se vojne operacije zadrže pod kontrolom, Irak bi, s druge strane, mogao nastojati da uvuče u konflikt što veći broj zemalja iz regiona (pre svega Izrael i Saudijsku Arabiju), ili da započne terorističke akcije širih razmera na teritorijama neprijatelja (više nema represivnih mera protiv talaca). Većina posmatrača se slaže da se Bušova administracija odlučila na dijalog sa Irakom kako zbog antiratnog raspoloženja u američkoj javnosti, tako i zbog toga da bi se pokazalo demokratskoj većini u Kongresu kako Amerika neće nesmotreno biti uvučena u novi rat. Osim toga, u dobro



obaveštenim krugovima u Njujorku smatra se da je SSSR, u duhu novog savezništva sa SAD, svoju podršku poslednjoj rezoluciji Saveta bezbednosti uslovio američkim kontaktima sa Bagdadom. Čak, prema nekim zapadnim izvorima, SSSR je insistirao na postavljanju roka u rezoluciji. Amerikanci su, inače, novembarskom posetom američkog predsednika Buša zemljama regiona, nakon KEBS-a u Parizu, kao i prethodnom sličnom turnejom državnog sekretara Bejkera, već sondirali spremnost svojih partnera da prihvate vojnu opciju ukoliko diplomatski naponi ne urode plodom. Jedan Bušov bliski saradnik je nakon usvajanjatzv. ratne rezolucije istakao da će „sada kada je rezolucija prošla, ukoliko Sadam Husein načini neku grešku, sve biti brzo gotovo“.

U početnoj fazi krize u Zalivu Amerikanci su svoj pristup zasnivali na ekonomskom i diplomatskom pritisku, uz nagoveštavanje vojnog pritiska („defanzivni odgovor“). Uporedo sa povećavanjem američkog vojnog angažovanja, raslo je „uverenje“ da ekonomski embargo ne može dati značajnije efekte u kraćem roku, već da je potrebno najmanje godinu dana da bi se videli rezultati pomorske i vazdušne blokade Iraka, ili da bi se unutrašnje nezadovoljstvo pretvorilo u akciju protiv Sadama Huseina. Kombinacijom postepenog pojačavanja vojnog pritiska (s angažovanjem kopnenih snaga) i ekonomskog embarga (za koji se Sadam Husein pripremio), uz ponovljene inicijative međunarodnih faktora za traženje političkog rešenja, stalno se sužavao prostor Iraku na političkom i vojnom planu.

Obezbeđujući konsenzus međunarodnih faktora za akciju protiv Iraka, radi očuvanja svetskog poretka i privrede, kao i efektne uloge „svetskog policajca“, sredinom novembra SAD su prešle iz tzv. defanzivne faze (kada je pretnja protiv Iraka bila nagoveštena) u tzv. ofanzivnu fazu (kada je mogućnost upotrebe vojne sile postala konkretna, legalizovana i vezana za rok). To je, istovremeno, praćeno daljim jačanjem američkog vojnog kontingenta u Zalivu, pre svega oklopnomehanizovanih i vazdušnodesantnih i vazdušnopokretnih snaga, koje bi mogle izvesti šira ofanzivna dejstva protiv Iraka.

U američkoj komandi i među vojnim stratezima postoje dve struje, koje zagovaraju različiti metod primene vojne sile protiv Iraka, zavisno od političkih stavova i razvoja situacije:

prva, prema kojoj bi Amerikanci trebalo da izvedu tzv. kontrolisani udar radi proterivanja iračkih snaga iz Kuvajta, uz što je moguće manja razaranja Iraka, i druga, prema kojoj bi udar protiv Sadama Huseina bio širok, odlučan i veoma intenzivan, a radi slamanja njegove vojne i privredne moći.

Irački pristup je od samog početka „prilagođeno defanzivan“, pre svega usmeren na očuvanje zauzetih pozicija, zbog čega su snažne iračke oklopne snage i brojna pešadija ukopani u Kuvajtu, sa značajnim snagama za podršku u južnom delu Iraka. U drugoj fazi razvoja krize u Zalivu Irak je nagovestio tzv. preventivne udare po susednim zemljama, pokazujući spremnost da uvuče u konflikt što veći broj zemalja iz regiona. U tom smislu, Irak je zapretio razarajućim udarima po važnijim izvorima nafte u zemljama Zaliva, pre svega projektilima srednjeg dometa (Saudijska Arabija), ili raketnim i hemijskim udarom na Izrael radi zadobijanja što šire arapske podrške. Irak je svestan sadašnje slabosti svog položaja i nastoji da brojčano parira u svojoj defanzivnoj poziciji (Sadam Husein je nagovestio slanje novih snaga u Kuvajt, pored već angažovanih skoro pola miliona vojnika).

Procenjuje se da političkog rešenja nema bez značajnijih kompromisa, odnosno bez koncesija i sa jedne i sa druge strane. To bi moglo umanjiti mogućnosti neposrednog sukoba, ali ostavlja otvorenim pitanja regionalne bezbednosti (Amerikanci izjavljuju da su u Zaliv došli da ostanu), kao i stalne iračke vojne pretnje, ukoliko sadašnja vojna moć Sadama Huseina ostane netaknuta. Neke pozicije za eventualne političke nagodbe su već markirane, mada se „principijelno“ ističe da su nagodbe neprihvatljive bez iračkog potpunog povlačenja iz Kuvajta. U tom smislu, SAD i međunarodne snage će izvesti udar samo ukoliko se uvidi da nema drugog načina za očuvanje strateških interesa (SAD i Zapada), odnosno ukoliko uvide da će prolongiranjem više izgubiti nego dobiti na ekonomskom, političkom i strateškom planu. S druge strane, Irak će svim sredstvima nastojati da zadrži postignuto, pa se može očekivati da će, u slučaju procene da je rat neizbežan, ili ići na „prvi udar“ ili na delimično ili potpuno povlačenje iz Kuvajta. Irak je još uvek u fazi „kupovine vremena“ i političkih blefiranja, ali će, s obzirom na sadašnji raspored



snaga, verovatno biti spreman kako za „kompromise“ (političke) tako i za vojna rešenja.

### *1. Pretpostavke vojne opcije*

Od izbijanja zalivske krize, 2. avgusta 1990, u tom regionu je ostvarena najveća vojna koncentracija od drugog svetskog rata gomilanjem ljudstva i ratne tehnike bez presedana. U regionu Persijskog zaliva nalazi se preko milion vojnika, a iračkim jedinicama su suprotstavljene snage iz dvadeset šest zemalja, koje su poslale svoje vojnike u sastav multinacionalnih snaga. Takva vojna koncentracija je stalna mogućnost i pretnja da će te snage biti i upotrebljene.<sup>15</sup> Odmah po naređenju predsednika Buša o upućivanju snaga u Saudijsku Arabiju, Pentagon je pristupio izradi tzv. borbene procedure, nastojeći da u svakom trenutku ima preciznu sliku svih snaga i na jednoj i na drugoj strani. Ogroman američki ratni arsenal (koji se proizvodio od završetka vijetnamskog rata) upućen je u taj region radi suprotstavljanja iračkoj vojnoj mašineriji, već probanoj u osmogodišnjem ratu sa Iranom.

Američka strategija na početku akcije „Pustinjski štit“ zasnivala se na premoći u vazдушnom prostoru i potpunoj kontroli na moru, pre svega, u funkciji osposobljavanja za izvođenje eventualnih defanzivnih blic-udara po neprijatelju, i to van domašaja osnovnih ubojnih sredstava protivnika, čime se vlastiti gubici unapred svode na najmanje. Istovremeno, pristupilo se ubrzanom dopremanju kontingenata kopnenih trupa, što je trebalo da stvori preduslove za ofanzivu sa kopna. Smatra se da je ta prva, tzv. defanzivna faza „Pustinskog štita“ okončana sredinom novembra, kada je promenjen američki strateški pristup, odnosno kada su stvoreni politički uslovi za eventualno ofanzivno angažovanje protiv Iraka u Kuvajtu, zbog čega je težište preneseno na jačanje kopnenog kontingenta američkih oružanih snaga u Zalivu i, na taj način, na uravnoteženje njihove moći naspram vazduhoplovnih i

<sup>15</sup> Vojni eksperti SAD procenjuju da bi u produženom kopnenom ratu, a to znači u ratu koji se ne bi sveo samo na vojni udar po tipu distancionih dejstava (kao na Libiju – 1986.), gubici oružanih snaga SAD iznosili najmanje 30.000 ljudi. Američki časopis Njuzvik navodi da bi, ukoliko akcija „Pustinjski štit“ potraje godinu dana, ili čak više, Pentagon bio suočen sa problemima obezbeđenja baza i zamene trupa, što bi troškove te akcije podiglo na milijarde dolara. (Videti: „Newsweek“, 3. decembar 1990).

pomorskih snaga koje su već tada bile dostigle najviši nivo, kako kvantitativni, tako i kvalitativni. Američki sekretar za odbranu, Dik Čejni, tada je nagovestio slanje još 200.000 američkih vojnika u region do početka 1991. godine, pored već angažovanih 210.000, tako da će ukupan broj američkih vojnika u Zalivu do isteka ultimativnog roka iznositi više od 400.000 ljudi. On je takođe, ukazao Kongresu da ekonomske sankcije protiv Iraka ne mogu biti delotvorne, čime je, u stvari u prvi plan stavio tzv. vojnu opciju, za razliku od uzdržanog „optimizma“ državnog sekretara Bejkera u pogledu efekata ukupne blokade i kompleksnih ekonomskih mera protiv Iraka.

Irak je u Kuvajtu i na granici prema Saudijskoj Arabiji koncentrisao oko 430.000 vojnika (oko 25 divizija), sa oko 2.500 tenkova i 700 teških artiljerijskih oruđa, dok snage njegovog vazduhoplovstva čini oko 800 aviona. U toku je slanje još oko 150.000 iračkih vojnika i 1.000 tenkova. Najslabija tačka iračke armije je mornarica, sa oko četrdesetak manjih brodova, mada neki izvori navode da je Irak spreman da prospe i zapali naftu u Zalivu da bi „nadoknadio“ taj nedostatak. Irak je, takođe, na granici prema Turskoj (južno krilo NATO) koncentrisao više od 100.000 vojnika, a u blizini Bagdada i u južnom Iraku nalazi se, u „strateškoj rezervi“, preko 100.000 pripadnika elitne Republikanske garde.

Iračkim snagama su suprotstavljene jedinice iz sastava multinacionalnih snaga, koje imaju oko 650.000 vojnika. Njihovu okosnicu čine američki vojnici, sa oko 800 tenkova, 800 borbenih aviona i oko 60 ratnih brodova. U sastavu multinacionalnih snaga nalaze se jedinice Saudijske Arabije (65.000 vojnika, 180 aviona, 550 tenkova, 450 artiljerijskih oruđa i osam ratnih brodova), Bahreina (3.500 vojnika, 12 aviona, 54 tenka, 20 artiljerijskih oruđa), Katara (7.000 vojnika, 13 aviona, 24 tenka, 14 artiljerijskih oruđa), Omana (23.000 vojnika, 63 aviona, 39 tenkova i 138 artiljerijskih oruđa), Ujedinjenih Arapskih Emirata (43.000 vojnika, 61 avion, 131 tenk i 232 artiljerijska oruđa), kao i 7.000 kuvajtskih vojnika u Saudijskoj Arabiji. Tu su i „panarapske snage“ iz Egipta (oko 35.000 vojnika i 300 tenkova, a obećano ih je još 300), Sirije (5.200 vojnika, a obećano je još 15.000 vojnika i 300 tenkova), i Maroka (2.000 vojnika). Sa najnovijim povećanjem, Velika Britanija će imati u Zalivu oko 35.000 voj-



nika oko 300 tenkova, 60 ratnih aviona i 16 ratnih brodova, dok Francuska ima oko 13.500 vojnika, 200 tenkova, 75 ratnih aviona i 15 ratnih brodova. U sastav „islamskih snaga“ za odbranu muslimanskih svetih mesta Pakistan je uputio 5.000, a Bangladeš 2.000 vojnika. Manje jedinice specijalista su poslale Čehoslovačka, Bugarska i Poljska. Turska drži gotovo u stalnoj pripravnosti oko 120.000 vojnika na granici prema Iraku, a Sirija preko 80.000 vojnika. U pomorskim snagama su angažovani brodovi iz Kanade (3), Australije (3), Italije (3), Belgije (3), Holandije (3), Španije (2), Argentine (2), Turske (2), Danske (1), Grčke (1), Portugalije (1) i Nemačke (7) u istočnom Mediteranu. U Zalivu se nalazi i pet sovjetskih ratnih brodova, na čelu sa jednim komandno-štapskim brodom. U sastavu ratnog vazduhoplovstva multinacionalnih snaga angažovani su avioni iz Kanade (18), Holandije (18) i Italije (8). Nedavno je i Salvador odlučio da pošalje jedan bataljon vojnika u sastav međunarodnih snaga u Zalivu i tako, makar simbolično, stavio do znanja na čijoj je strani u tom sukobu.

Amerikanci su od samog početka upućivanja svojih trupa nastojali da postignu brojčanu premoć u odnosu na Iračane, pa su u taj region poslata četiri nosača aviona – „Independens“, „Kenedi“, „Ajzenhauer“ i „Saratoga“ (od kojih je prvi uplovio u Zaliv nedavno). U blizini Zaliva se nalazi francuski nosač aviona „Klemanso“, a u Zalivu su i američki komandni brod „Lasal“ i bojni brodovi „Misuri“ i „Viskonsin“, koji je nedavno remontovan i opremljen modernim naoružanjem i oklopom, kao i dva broda-bolnice.

Iračke vazduhoplovne snage se oslanjaju na oko 100 francuskih aviona tipa „Miraž“, 30 britanskih lovaca tipa „Hanter“ i više tipova sovjetskih aviona, na primer, SU-25 i MIG-23, među kojima je i „MIG-29“. Avioni tipa „Miraž“ opremljeni su francuskim projektilima tipa „Egzoset“ i drugim projektilima tipa vazduh–zemlja i vazduh–voda, pogodnim za napade na brodove i druge velike mete.

Nadmoćnost vazduhoplovnih snaga iračkih protivnika je postavljena na sistemu za rano upozoravanje i kontrolu iz vazdušnog prostora iz aviona tipa „AWACS E–3“. Obaveštajne podatke Amerikanci dobijaju preko sedam satelita, koji stalno „snimaju“ iračku armiju. Amerikanci koriste avione tipa F–16, kao i najnovije modele aviona tipa F–15 „IGL“,

koji su opremljeni za noćne napade na kopnene ciljeve, a u sastavu tih snaga nalaze se i britanski avioni tipa „Herijer“, sa vertikalnim poletanjem, kao i francuski avioni tipa „Jaguar“. Avioni tipa FA-18 „Hornet“ i avioni tipa F-14 „Tomket“ poseduju kontejnere za oružje i projektele vazduh-vazduh i vazduh-zemlja, uz mogućnost poletanja sa nosača aviona. Američki lovci su opremljeni projektilima vazduh-vazduh tipa „Sperou“ i „Sajdvinder“, kao i projektilima tipa „Feniks“, čiji je dolet oko 200 kilometara. Irak poseduje više tipova projektila vazduh-vazduh sovjetske proizvodnje i francuske projektele R-530 „Super“ i R-550 „Mažik“, čiji je dolet relativno kratak. Američki avioni tipa F-111 i tipa A-6 najefikasniji su avioni za napade na tzv. dubinske ciljeve, a američki avioni tipa F-4 naoružani su protivvazдушnim projektilima tipa „Strajk“ i „Harm“. Velika prednost Amerikanaca su moćni elektronski uređaji za ometanje, na primer avion EF-111-A, a jedan od prvih zadataka njihovih snaga u sukobu jeste presecanje i ometanje protivničkih komunikacija. Američki teški bombarderi B-52 i „nevidljivi“ bombarderi tipa FA-117S „Stelt“ stacionirani su u blizini Iraka.

Najveća prednost iračke armije je u kopnenim snagama i, pre svega, u oklopnim jedinicama, koje su sada ukopane u blizini grada Kuvajta i teško su osvojiva tvrđava za sadašnji nivo američkih snaga. Procenjuje se da iračka armija ima ukupno više od milion ljudi i oko 5.500 tenkova. Njenu udarnu snagu čine jedinice Republikanske garde, sa preko 250.000 ljudi, čiji su pripadnici i osvojili Kuvajt. Smatra se da Iraci imaju više od 500 tenkova M-72 sovjetskog porekla, a nepoznat je tačan broj britanskih tenkova tipa „Čiftejn“. Neki od iračkih tenkova su relativno zastareli, kao više od 1.000 sovjetske proizvodnje tipa T-62.

Najbolji američki tenk M-1 „Abrams“ ima masu veću od 50 tona, a po brzini i kvalitetu oklopa, preciznosti i doletu praktično nema premca. Međutim, još se nije pokazao u borbenim akcijama, pogotovu ne u pustinji. Najznačajnije američko protivtenkovsko oruđe je navođeni projektil tipa „TOW“, dok Irak poseduje više protivtenkovskih projektila sovjetske proizvodnje, kao i zapadnoevropske projektele tipa „HOT“ i „Majnlajn“. Većina američkih helikoptera, tipa „Kobra“ i „Apači“ ima protivtenkovske projektele sa laser-



skim navođenjem tipa „Helfajer“ ili „Koperhed“, kao i projekte tipa „TOW“, dok Iračani imaju više stotina helikoptera, uglavnom francuske proizvodnje.

Veliku zabrinutost među zapadnim vojnim stručnjacima izazivaju iračka hemijska sredstva i projektili srednjeg dometa zemlja-zemlja.<sup>16</sup> Obe te vrste oružja Irak je uspešno testirao u ratu sa Iranom. Iračke rakete zemlja-zemlja su sovjetskog porekla, tipa „Scud“ (iste kao FAU-1 i FAU-2 koje su Nemci koristili u drugom svetskom ratu). Smatra se da Irak ima oko 200 raketnih lansera, od kojih se oko 70 može koristiti za rakete tipa „Scud“ u modifikovanoj ili standardnoj verziji (dometi od 200 do 800 kilometara). Za američke kopnene jedinice veliku opasnost čine irački teški topovi, od kojih oko 100 južnoafričkih haubica G-5, koje se smatraju najboljim takvim oružjem u svetu, i više stotina haubica austrijske proizvodnje. Američke trupe u svom sastavu imaju „Krstareće rakete“ tipa „Tomahavk“ velike razorne moći, dometa i preciznosti, kao i veliko artiljerijsko oruđe tipa M-198, čiji je domet 15–30 kilometara. Američka armija raspolaže i moćnim protivartiljerijskim raketnim sistemom, koji se nalazi na oklopnom transporteru tipa „Bredli“ (koji čine 12 raketa), kao i specijalni radar („Fajerfajnder“) kojim se može pratiti putanja dolazećih bojevih glava i utvrditi tačna pozicija topa.

Od protivvazdušnih oruđa u sastavu američkih snaga nalaze se projektili tipa „Stinger“ i „Čeperel“, i rakete „Hok“. Amerikanci su opremljeni i najmodernijim protivvazdušnim i protivraketnim projektilima tipa „Patriot“ (ispaljuje se sa kamiona), ali koji nikada ranije nisu bili testirani u borbenim uslovima (neki od tih projektila isporučeni su i Izraelu). I Iračani su dobro opremljeni za suprotstavljanje napadima iz vazdušnog prostora i, između ostalog, imaju 60 lansera tipa „Roland“, proizvedenih u Nemačkoj i Francuskoj, čiji je domet oko 15 kilometara. Smatra se, takođe, da SAD imaju znatne logističke prednosti u odnosu na Irak, što strateški jača američku vojnu poziciju.<sup>17</sup>

<sup>16</sup> U poslednje vreme sve se više govori o iračkom nuklearnom naoružanju. Irački program nuklearnog naoružanja bio je prekinut izraelskim bombardovanjem iračkog nuklearnog reaktora Ocirak (u Bagdadu) 1981. godine. Prema procenama eksperata, Iračani imaju oko 300 tona obogaćenog uranijuma, ali nemaju tehnologiju gasnih centrifuga. Čini se da Irak nastoji da napravi svoju implozijsku atomsku bombu na istim osnovama na kojima su to uradili Kinezi šezdesetih godina. Ipak, smatra se da Iračanima za neki opipljivi rezultat u toj oblasti treba najmanje pet godina.

<sup>17</sup> Ako se izuzmu prednosti rata na svojoj teritoriji i, u vezi s tim, prednosti strategije i

Polazeći od neposredne operativne situacije, američki vojni stručnjaci su procenili da je rat protiv Iraka moguće dobiti, za razliku od Vijetnama, gde nije bilo takve mogućnosti. Ali, američki stratezi ističu da će porazom Iraka biti otklonjena neposredna pretnja regionalnoj stabilnosti, ali ne i razlozi dugoročne nestabilnosti u regionu (na primer, kroz zamenu agresivnog Iraka agresivnim Iranom i Sirijom, otežavanjem položaja „umerenih“ arapskih režima i sl.). S druge strane, pošto je u pitanju američka strateška pozicija, bivši šef američkog generalštaba, general Džons, navodi da „ne bi trebalo dozvoliti da postojeća vojna koncentracija američkih snaga u regionu gurne SAD u rat, bez mogućnosti političkog izbora“.

Američki vojni stručnjaci procenjuju da iskustvo koje su Iračani stekli u ratu protiv Irana nije dovoljno za suprotstavljanje Amerikancima u eventualnom sukobu. Irak se nikada nije našao pod masovnom upotrebom vazduhoplovnih snaga i oklopnih jedinica, dok na političkom i ekonomsko-finansijskom planu nikada nije bio izolovan od ostatka arapskog sveta. Arapska podrška u snabdevanju oružjem i municijom bila je korišćena za postavljanje statičkih odbrambenih linija (na osnovu prednosti koje su Iračani stekli iznenadnim napadom na Iran), koje su mogle da izdrže loše pripremljene iranske napade. S druge strane, Irak je izgubio prednosti faktora iznenađenja, dok je na američkoj strani vojna koncentracija izvedena pre ratnih dejstava, za razliku od vijetnamskog slučaja. Dakle, Amerikanci su sada u prilici da iskoriste prednost supersile, da primene strategiju „udarca velikim čekićem“, kako to nazivaju američki stratezi, pa se očekuje da je osnovno američko strateško opredeljenje da se u slučaju vojnog sukoba brzo okonča rat s Irakom.

---

doktrine narodnog rata, za šta se Iračani izgleda pripremaju i za šta su obezbedili nužne preduslove, u ostalim elementima vojne moći multinacionalne snage su u ozbiljnoj prednosti. Tako, na primer, smatra se da bi u slučaju produženih dejstava i u ratu iscrpljivanja Amerikanci imali manje logističkih problema nego Iračani. Istina je da se avio-udarima ne mogu potpuno prekinuti iračke linije snabdevanja, ali bi njihovi logistički problemi bili multiplikovani upravo zbog pustinjske konfiguracije terena. Doduše, Amerikanci bi imali problema zbog dužine logističkih linija, kao i zbog složenosti održavanja sredstava naoružanja i vojne opreme visoke tehnologije u pustinjskim uslovima upotrebe, a pre svih tenkova „Abrams“ i helikoptera „Apači“. Na drugoj strani, Iračani bi bili odsečeni od inostranih izvora snabdevanja sredstava naoružanja, vojne opreme i rezervnim delovima. Uz to, Amerikanci imaju i mnoštvo „opipljivih“ prednosti na polju komunikacija, obaveštajnog delovanja i opreme za noćna dejstva. Poznato je, na primer, da su američki avioni snabdeveni uređajima FLIR, sa infra-crvenim zracima.



Razrađujući strateški pristup napada na Irak, ili eventualni odgovor na irački iznenadni napad, američki stratezi su postavili tri koncepcije, koje odražavaju promene u američkom pristupu u navedenim fazama vojnog angažovanja SAD u Zalivu.

*Prva koncepcija* je razrada masovnog vazdušnog udara (čiji je tvorac bivši komandant vazduhoplovstva general Dugan) na Irak, sa očekivanih sedam procenata gubitaka u prvoj nedelji rata, što bi se kasnije smanjilo na ispod pet odsto. Iračke oružane snage su odgovorile na tu mogućnost pojačavanjem i ukopavanjem oklopnih jedinica i pešadije u Kuvajtu i na strateškim pozicijama u Iraku. U toj pretpostavljenoj varijanti, prema nekim procenama vojna dejstva bi trajala od 10 do 25 dana.

Sredinom oktobra, američkim vojnim stratezima je postalo jasno da se Irak ne može poraziti samo na taj način, što bi predstavljalo brzu i laku pobedu, sličnu američkom bombardovanju Libije aprila 1986. godine. Zbog toga je razrađena *druga koncepcija*, usmerena na proterivanje iračkih snaga iz Kuvajta sa minimalnim gubicima, prema kojoj je trebalo izvesti bočni udar na Irak, odnosno zaobilazni napad kojim bi se odsekle iračke snage u Kuvajtu. Osnovna ideja je bila da se brzim prodorom kroz južni Irak dopre do zapadnog Kuvajta. Pošto je teren nepovoljan za brzo napredovanje tenkova, razmatrana je i mogućnost desantiranja snaga vazdušnim putem, dok su komandanti marinaca predlagali pomorski desant, kako bi se presekla veza sa Basrom. Iračka oružana komanda je, stoga, povećala dubinu rasporeda svojih oklopnih jedinica i razmestila oko 100.000 pripadnika elitne Republikanske garde na tom terenu, što bi američke snage prisililo da uđu dublje u teritoriju Iraka bez teškog naoružanja i s nedovoljno obezbeđenom logističkom podrškom. To bi omogućilo iračkim snagama da ih bročano nadjačaju i eventualno pobede ili da im nanesu velike gubitke, što bi moglo da kompromituje celu operaciju „spajanja“ snaga.

Prema *trećoj koncepciji*, koja je prezentirana sredinom novembra, kada su praktično bile pripremljene političke, vojne i ekonomske pretpostavke ofanzivnog udara na iračke snage u Kuvajtu i slamanje vojne moći Sadama Huseina, SAD moraju izvesti frontalni napad, računajući sa gubicima do 15 odsto. Zbog toga je američki predsednik Buš i doneo odluku

o angažovanju dodatnih 200.000 vojnika, sa planom frontalnog udara uz snažnu podršku vazduhoplovstva i pomorskih snaga (na posredan način). Masovno početno bombardovanje u ovom „Elektronskom“ ili „Video“ ratu bi obuhvatilo i uništavanje iračkih raketnih i hemijskih postrojenja, kao i presecanje linija komunikacija iračke armije. Kasnije angažovanje vazduhoplovstva bilo bi usmereno na uništavanje iračkih vazduhoplovnih potencijala i sadejstvo sa kopnenim snagama. Komanda američkog vazduhoplovstva smatra da bi polovina iračkih snaga mogla biti uništena za nedelju dana, uz sravnjivanje sa zemljom i štaba Sadama Huseina u Bagdadu. Bez obzira na nastojanje da se poštede civilni i industrijski objekti, Bela kuća je posredno stavila do znanja da će se rat, ako započne, voditi do kraja. U pretpostavkama američkih akcija nakon 15. januara pominju se vazdušni napadi na selektirane ciljeve u Iraku, zatim vazdušni napad u dve faze na Kuvajt i južni Irak, uz postizanje vazdušne nadmoći, „tepih bombardovanja“ i slično, nakon čega bi usledio napad kopnenim pravcima. Iračka vrhovna komanda je odgovorila angažovanjem još 150.000 vojnika, nagoveštavajući dalja jačanja jedinica. Preko pola miliona iračkih vojnika i 3.600 tenkova u tom regionu nisu mobilni, ali su zato dobro ukopani. Smatra se da će, na primer, rovovi sa zapaljenim benzinom onemogućiti brzo napredovanje američke pešadije, kao i baražna artiljerijska vatra, koja će otežati napredovanje oklopnih jedinica.

## *2. Pretpostavke diplomatske opcije*

Pored rezolucija Ujedinjenih nacija o rešavanju krize i pojedinih njenih aspekata u Zalivu, bilo je više ideja, inicijativa i planova za miroljubivo rešavanje „Zalivskog čvora“ političkim sredstvima. Uz činjenicu da su ti planovi uglavnom poticali od faktora koji su imali više „razumevanja“ za politiku Sadama Huseina, ostaje i činjenica da nijedna od dosadašnjih inicijativa ne sadrži elemente opšteprihvatljivog plana.

U okviru toga, trebalo bi pomenuti inicijativu jordanskog kralja Huseina, krajem avgusta 1990, tzv. magrebsku inicijativu, poteklu sa ministarskog sastanka arapskih zemalja Magreba i potvrđenu na trojnom sastanku Maroka, Alžira i Jordana u Rabatu, inicijativu francuskog predsednika Mite-



rana (na osnovu njegovog izlaganja na Generalnoj skupštini OUN), inicijativu šest azijskih islamskih zemalja (što je prvo angažovanje na islamskoj osnovi za rešavanje krize), inicijativu Palestinske oslobodilačke organizacije, prvobitnu alžirsku inicijativu u odnosu na Irak, kao i plan tuniskog predsednika Ben Alija, zatim plan Jemena za rešenje krize u Zalivu, te, posebno, sovjetske ideje izložene prilikom nedavne posete sovjetskih diplomatskih emisara regionu. Decembarska inicijativa alžirskog predsednika Šadlija Bendžedida usmerena je, izgleda, na ispitivanje mogućnosti „trojnog sastanka“ Saudijske Arabije, Kuvajta i Iraka, kada se još uvek procenjivalo da postoje mogućnosti za kompromisno rešenje (u arapskom ili regionalnom okviru). Šire posmatrano, u takva razmišljanja i planove mogle bi biti uključene izraelske ideje o rešavanju bliskoistočnog i palestinskog problema, kao i plan koji je izložio američki predsednik Buš početkom oktobra u Ujedinjenim nacijama o sveobuhvatnom rešavanju regionalne situacije i postavljanju novih osnova sistema bezbednosti na Bliskom i Srednjem istoku.

Svi ti predlozi i razmišljanja nisu naišli na konkretnu spremnost Iraka da učini prvi korak, prvenstveno u smislu pristanka na povlačenje iz Kuvajta. Najsveobuhvatnije su bile postavljene Miteranove inicijative i inicijativa magrebskih zemalja, bez obzira na to što su se i one morale ponovo razmotriti u odnosu na poslednju rezoluciju UN o mogućnosti primene sile i predloga za direktne američko-iračke kontakte. Karakteristično je da se u svim inicijativama kao zajednička polazna osnova uzima iračko povlačenje iz Kuvajta i obnova suvereniteta i legitimiteta kuvajtske vlasti (uz varijaciju sa ili bez dinastije Sabah). Nijedna inicijativa, takođe, ne dovodi u pitanje poštovanje i primenu relevantnih rezolucija Saveta bezbednosti. Kao elemenat zajedničkog prilaza u svim inicijativama, uz razlike u akcentima, ocrtava se i potreba za određenim balansom između, s jedne strane, zadovoljavanja dugoročnih strateških interesa Zapada za stabilnu vojno-političku situaciju u regionu radi nesmetanog protoka nafte i, s druge strane, situacije u arapskom svetu kroz obezbeđivanje „časnog izlaza“ za Irak uslovnim i odloženim prihvatanjem ideja navedenih u govoru predsednika Sadama Huseina, 12. avgusta, o povezivanju rešavanja zalivske i bliskoistočne krize.

Zbog strateških implikacija krize u Zalivu po stabilnost i bezbednost mira u svetu, u svim postojećim inicijativama se postepeno probija ideja o neophodnosti izgradnje odgovarajućih mehanizama regionalne bezbednosti, što bi onemogućilo primenjivanje politike sile i svršenog čina, kao i ponavljanje agresije u širem regionu Bliskog istoka. U inicijative su uključeni elementi o povlačenju stranih vojnih snaga, bilateralnom rešavanju spornih pitanja između Iraka i Kuvajta, pitanja razoružanja, odnosno pretvaranja regiona Zaliva i Bliskog istoka u zonu bez nuklearnog, hemijskog i biološkog oružja za masovno uništavanje. U vezi s tim pažnju zavređuje i ideja italijanskog ministra inostranih poslova Đanija de Mikelisa o izradi principa sličnih mehanizmu delovanja KEBS-a, koji bi se primenjivali na region Mediterana i Bliskog istoka.

Ipak, prema svim procenama, osim Velike Britanije, među američkim partnerima preovladavao je stav da još uvek nisu iscrpljeni svi mehanizmi pritiska na Irak i da treba uložiti dodatne napore u ubeđivanje Sadama Huseina da prihvati političko rešenje<sup>18</sup> na osnovu potpune primene svih rezolucija Saveta bezbednosti OUN. Ohrabrujuće za američku administraciju je to što su saveznici odlučni u opredeljenju da se ne dozvoli parcijalan prilaz rešavanju krize oko Kuvajta (sovjetski ambasador u OUN Voroncov je istakao da se u „Savetu bezbednosti još uvek ne igraju komedije“), niti direktno povezivanje iračke agresije sa pitanjima drugih okupacija u regionu, što je potvrdio italijanski premijer Andreotti, na primer, na samitu EZ u Rimu sredinom decembra.

Međunarodnoj zajednici, pre svega arapskim zemljama koje su u antiiračkoj koaliciji, uključujući i Saudijsku Arabiju, sve su bliža saznanja da osnovni cilj SAD nije odbrana suvereniteta zalivskih zemalja, već zaštita američkih strateških interesa (nafte). To nije daleko ni od interesa tih arapskih zemalja, ali je pitanje procene koliko bi im doneo rat SAD

<sup>18</sup> Na Zapadu su pojedine mirovne grupacije i organizacije angažovane na „ubeđivanju“ javnog mnjenja i političkih krugova u potrebu traženja političkog rešenja, što poprima sve značajnije i organizovane razmere.

Nedavno je i rimski papa, u svojoj poslanici, šire govorio o „besmislenosti rata“ i potrebi strpljivog dijaloga u prevazilaženju krize, dok su katolički biskupi u V. Britaniji 2. decembra 1990. (tri dana nakon usvajanja tzv. ratne rezolucije OUN) držali propovedi sa motom „dajte šansu miru“. Ipak, poslednja anketa javnog mnjenja u V. Britaniji pokazuje da 74 odsto ispitanih podržava upotrebu vojne sile protiv Iraka.



protiv Iraka ukoliko bude vođen sa njihovih teritorija. Svi se slažu da bi sukob odneo velike žrtve i izazvao velika materijalna razaranja, a posebno je pitanje recesije svetske privrede, koju treba očekivati zbog krajnje destabilizacije tržišta nafte. Stoga je neskrivena poruka Zapada Sadamu Huseinu da je u njegovim rukama rešenje, odnosno da bi se povlačenjem Iraka iz Kuvajta sprečio ratni sukob. Bez obzira na osudu gotovo čitave međunarodne zajednice, Sadam Husein još uvek izgleda nije potpuno „prokockao“ priliku za „diferencirani kompromis“, što bi mnoge verovatno podsetilo, u neku ruku, na rešavanje Suecke krize iz 1956. godine. Pitanje je da li bi tada Sadam Husein imao mogućnost da postane „novi arapski Naser“, što se vidi i po popularnosti koju uživa u mnogim arapskim zemljama. Iz perspektive preko Atlantika, takva varijanta biće teško prihvatljiva, jer je za „imidž“ američkog predsednika Buša i američke nacionalne interese sigurno najpovoljnija pobeda bez ispaljenog metka, ali će se, kako sada stvari stoje, koristiti i municija ako bude zatrebalo.

Većina posmatrača ocenjuje da, uprkos izrečenim pretnjama, dvosmisleni signali i neizrečene poruke pokazuju da se iza „diplomatskog dima“ pokušava traženje nekog „nezgrapnog kompromisa“, što još uvek, sudeći prema razvoju događaja, ne udaljava vojnu opciju. Iako su izgledi za neko miroljubivo rešenje krajnje neizvesni, „ipak se nešto kreće“ (bar do roka OUN 15. januara). Obrazlažući svoju neutvrđenu posetu Bagdadu, američki državni sekretar Bejker je u govoru pred Kongresom istakao da će Iračanima biti preneto da se moraju povući iz Kuvajta ili suočiti sa razaranjem Iraka. Američka administracija insistira da vojna pretnja mora da bude stalno nad Sadamovom glavom i da bi svako pokazivanje mogućnosti za kompromis bilo protumačeno s njegove strane kao slabost Amerikanaca. S druge strane, SAD bi, za uzvrat, bile spremne da obećaju Iraku da neće biti napada i da će se ukinuti sankcije, dok bi rešavanje nekih pitanja regionalne bezbednosti bilo ostavljeno za kasnije, kao i mirovna konferencija o Bliskom istoku. Sadam Husein je parirao puštanjem talaca, što mu u ovom trenutku donosi više koristi nego njihovo zadržavanje, ali ostaje pitanje koliko on može i da li će ići na neke dalje kompromise.

Održavajući decenijama dobre odnose sa konzervativnim arapskim režimima i, istovremeno, podržavajući Izrael, SAD će nakon ove krize morati da promene svoju stratešku optiku u tom regionu, što je bilo vidljivo i iz predloga rezolucije Saveta bezbednosti OUN (podnele nesvrstane zemlje) o Palestini i osude izraelskih mera deportacije Palestinaca. Zbog sopstvene pozicije, SAD ne mogu dozvoliti (makar javno) da se stvori utisak da se agresor nagrađuje za povlačenje. U razgovoru sa „Tajmom“, jedan američki funkcioner je rekao, na primer, da „ako Amerikanci počnu da ubijaju Arape, SAD se mogu oprostiti sa regionalnom bezbednošću u narednih 20–30 godina“, a ako se to „miroljubivo reši, onda će ta ideja izboriti svoju dugoročnu šansu“. Dva glavna Bušova savetnika, državni sekretar Bejker i savetnik za nacionalnu bezbednost Skoukroft, govorili su na američkoj televiziji (9. decembra 1990) o dugoročnim perspektivama uspostavljanja mira u regionu Zaliva. Izjavili su da iračko povlačenje iz Kuvajta neće potpuno rešiti krizu, već da agresivna pretnja iračkog predsednika Sadama Huseina mora biti otklonjena, kao i to da će, ako se Irak čak i povuče iz Kuvajta, međunarodne snage ostati još neko vreme u regionu kako bi sprečile Irak da zastrašuje zemlje u regionu.

Ipak, već se nazire nekoliko mogućnosti za miroljubivo rešenje nakon eventualnog iračkog povlačenja iz Kuvajta, koje bi mogle biti u pozadini američkog predloga o direktnim pregovorima sa Irakom. Prvo, ukazuje se mogućnost da Irak sa Saudijskom Arabijom i Kuvajtom pregovorima reši teritorijalne probleme, ili direktno sa Kuvajtom, preko Međunarodnog suda pravde u Hagu. Drugo, da Irak uzme pod dugoročni zakup deo kuvajtske teritorije (ostrva Varba i Bubijan i neka naftonosna polja), čime bi dobio širi izlaz na Zaliv, što bi se kasnije i ugovorom preciziralo, kao i da mu se otpiše 20 milijardi dolara duga. I, treće, što može biti komplementarno sa prve dve tačke, da se u doglednoj budućnosti reše sva sporna pitanja na Bliskom istoku kroz sistem regionalne bezbednosti, bez obzira na sadašnje insistiranje Zapada na tome da nema nikakve veze između bliskoistočnih problema, pre svega palestinskog pitanja i iračke okupacije Kuvajta. Ukoliko se usvoji „meka“ opcija, Irak neće biti potpuno razoružan, već bi SAD zadržale oko 20.000 vojnika u oslobo-



denom Kuvajtu radi „sprečavanja“ ponavljanja iračke agresije. Da sve nije baš tako jasno pokazuje i izjava američkog državnog sekretara za odbranu Dika Čejnija da odluka Iraka da oslobodi sve strane taoce ne treba da stvori nade za miroljubivo rešenje krize u Zalivu, jer nema nikakvih indicija da je spreman da se povinuje rezolucijama OUN koje zahtevaju povlačenje iračkih snaga iz Kuvajta.

\*

U govoru pred Ujedinjenim nacijama, početkom oktobra, američki predsednik Buš je pomenuo i mogućnosti koje bi u regionu mogle nastati nakon iračkog bezuslovnog povlačenja iz Kuvajta. Prvo, da Irak i Kuvajt trajno reše svoje nesuglasice; drugo, da države Zaliva same uspostave sistem regionalne bezbednosti (u kojem bi, prema američkom državnom sekretaru, i američke vojne snage imale svoje mesto), i treće, da se zatraži od svih država i naroda tog regiona trajno rešavanje sukoba koji razdvaja Arape od Izraela. Osuđivanje Izraela zbog događaja u Jerusalimu i libanski događaji, u kojima sve frakcije nakon slamanja generala Auna „spuštaju loptu“, nagoveštavaju da se već postavljaju neki uslovi i rokovi za preuređivanje postojeće regionalne „arhitekture“.<sup>19</sup> Ipak, američki nedeljnik „Njuzvik“ ističe da se „predsednik Dordž Buš suočava, ukratko, sa značajnim preprekama bez obzira na varijantu koju će usvojiti – oprezni saveznici, sumnje kod kuće i vešti pokušaji razbijanja koalicije koju je stvorio. Džordž Buš je možda u pravu kada upozorava Sadama Huseina da ističe vreme, ali pada u zamku svoje tvrde retorike – to znači da sat otkucava i za njega“.<sup>20</sup>

Nedavno je jedna od glavnih tema svetskih diplomatskih kontakata bila tzv. kebsizacija regiona Bliskog i Srednjeg istoka. To bi, praktično, moglo da znači da se stavovi neposrednih aktera tih regionalnih zbivanja „približavaju“. Na primer, rezolucija Saveta bezbednosti o Izraelu i sadašnji rasplet u Libanu mogu se posmatrati i u okrivu „mirovnog predloga“ Sadama Huseina o istovremenom rešavanju pitanja svih okupacija u regionu, čije je obnavljanje nedavno odlučno odbacio američki potpredsednik Den Kvejl. Takođe, Bušovo izlaganje o „mogućnostima u regionu“ nakon iračkog povlače-

<sup>19</sup> J. Vljaković: *Zalivska kriza – zapleti i raspleti*, „Večernje novosti“, 31. oktobar 1990.

<sup>20</sup> „Newsweek“, 10. decembra 1990.

nja iz Kuvajta moglo bi se lako povezati sa sovjetskim (i kasnije francuskim) predlogom o mirovnoj konferenciji o Bliskom istoku. Sjedinjene Američke Države će sigurno pokušati maksimalno da zaštite svoje interese, ali će voditi računa i o sveobuhvatnom i dugoročnom rešavanju regionalne bezbednosti, čime će biti obezbeđeni i interesi njihovih saveznika. Iako admiral Krou, bivši načelnik američkog generalštaba, ističe da je „dugoročna stabilnost na Bliskom istoku primarni američki nacionalni interes“, ne treba uopšte sumnjati da rešenjima neće biti svi zadovoljni, što će proces „kebsizacije“ Bliskog i Srednjeg istoka učiniti posebno složenim i osetljivim (o čemu već postoje nagoveštaji u različitim izjavama izraelskih, američkih, sovjetskih i drugih predstavnika). Bez obzira na postojeće varijante tog procesa, čini se da je u postupnom preuređivanju sveta sa konsenzusom supersila i američkim „mandatom“, nakon Evrope, na red došao Bliski i Srednji istok. To što svi akteri tog procesa pokušavaju da podignu sopstveni rejting moglo se i očekivati,<sup>21)</sup> a irački predsednik Sadam Husein verovatno je znao pre nego što je započeo akciju protiv Kuvajta da njome, praktično, koliko mnogo može da izgubi, toliko mnogo može i da dobije. Isto tako, američki predsednik je znao da mu od ishoda te krize direktno zavise predsednički izbori 1992. godine. Ne treba se, stoga, zavaravati da svi dobici, ako ih i bude na bilo čijoj strani, neće morati na kraju „pošteno“ i da se plate.

## S U M M A R Y

### CRISIS IN THE PERSIAN GULF – POSSIBLE SOLUTION AND CONSEQUENCES

In his elaborate consideration of circumstances and causes that resulted in the present crisis in the Gulf region, as the first regional and global challenge to the emerging post-cold-war order, the author starts from the surmise that by adoption of the Resolution 678 (the so called „war resolution“) of the UN Security Council, and by the proposition on the part of the USA on the establishment of direct contact between Washington and Baghdad, both options (military and political) of a possible solution of the complex Middle-Eastern problem have been worked out up to their ultimate consequences.

Widely connecting in this context the historical circumstances in which the crisis emerged with the changes that are taking place in the world today and

<sup>21</sup> Irak je, na primer, na ovogodišnjoj generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija postavio zahtev za upisivanje tačke pod naslovom „Vojna koncentracija SAD u regionu Zaliva, pretnje arapskom međunarodnom miru i bezbednosti“, što nije usvojeno.



with its possible consequences, also with the significance of this crisis for building up the structure of a new political and economic world order, the author has divided his study to three parts. In the first part is presented the political and economic framework of the genesis of the crisis in the Gulf, and are given chronological and factual determinants of its development, with an express purpose of a better understanding of the complexity of the present situation in the region. The second part contains an analysis of interests and activities of the involved parties, from the two most significant ones – Iraq and the USA – and through the Arab and other countries in the region to the European Community and the USSR, and other members of the UN Security Council. In the third part are presented characteristics of possible courses of solving the Gulf crisis, with detailed exposition of surmises contained in both the diplomatic and military options of the solution.

With all reserves concerning the uncertainties that can be expected until the January 15th, 1991, i.e. until the deadline set by the UN Security Council for the complete and unconditioned withdrawal of Iraq from Kuwait, as the key for the solution of the crisis (and particularly after that date), the author advocates the thesis that by the solution of the crisis, whichever of the options might be applied, a wide basis for creation of a new system of regional security in the Near and Middle East will be laid out, as the next step in building up of a „brave new world“, by which also the strategic picture and approaches on the international scene are being changed. The author concludes that in this process each of the involved factors will have to pay a certain price.

## R É S U M É

### LA CRISE DANS LE GOLF PERSIQUE – DEVELOPPEMENT POSSIBLE ET CONSEQUENCES

Dans une analyse détaillée des surconstances et des motifs qui ont mené jusqu'à la crise dans la region de Golfe, comme la première provocation régionale et globale de la période post guerre froide à l'ordre en création, auteur prends comme point de départ la soit disante „résolution de guerre“ n° 678 du Conseil de Sécurité des ONU, ainsi que la proposition des USA de prise de dialogue direct entre Washington et Baghdad, et continue jusqu'aux conséquences extrêmes de deux options (militaire et politique) de résolution possible de ce problème complexe de Moyen-Orient.

Dans ce contexte, faisant connection des conditions historiques de la crise, des changements dans le monde contemporaine et ses conséquences possibles, ainsi que la signification de la crise pour la construction de la „structure“ de nouvel ordre économique et politique dans le monde, auteur divise étude en trois parties. La première, dans laquelle il développe le cadre politique et économique de la genèse de la crise dans le Golf et donne des données chronologiques et déterminantes factographiques de son développement, en particulier à cause de compréhension de complexité de l'état actuel. Le deuxième, comprends une analyse des facteurs introduits, ses intérêts et influences, de deux des plus important – Iraq et USA – passant par les pays arabes et régionaux, jusqu'à la Communauté Européenne et URSS, les membres du Conseil de Sécurité de l'ONU etc. La troisième partie est consacrée aux directions possibles de la résolution de la crise, avec explication détaillée

des suppositions, ainsi que des options tant militaires, que diplomatiques. Avec toutes les incertitudes à prévoir jusqu'à la date du 15 Janvier 1991. (en particulier après ce délais), la date posée par le Conseil de Sécurité de l'ONU comme la limite extrême pour le repli complet et inconditionnel iraquien du Qouvaït, ce qui est la clé de la résolution de cette crise, dans l'étude on développe la thèse que, sans tenir compte de l'option choisie, on pose une base plus large pour la création d'un nouveau système de sécurité régionale au Proche et Moyen Orient comme le pas suivant vers l'établissement d'un „monde nouveau courageu“, ce qui changera les approches stratégiques sur la scène internationale. Et, pendant ce processus on vera, comme l'auteur fait conclusion, tous les facteurs introduits devoir payer un prix déterminé.

## РЕЗЮМЕ

### КРИЗИС В ПЕРСИДСКОМ ЗАЛИВЕ – ВОЗМОЖНАЯ РАЗВЯЗКА И ПОСЛЕДСТВИЯ

В подробном рассмотрении обстоятельств и причин, которые привели к нынешнему кризису в регионе Залива, как первом региональном и глобальном вызове порядку, создаваемому после окончания периода холодной войны, автор исходит из предпосылки, что принятием так называемой „военной резолюции“ № 678 Советом безопасности ООН, а также предложением США о восстановлении прямых контактов между Вашингтоном и Багдадом, четко выделены оба варианта (военный и политический) возможного решения сложной средневосточной проблемы.

Связывая в таком контексте исторические условия становления кризиса, изменения в нынешнем мире и возможные последствия, а также значение настоящего кризиса для строительства структуры нового политического и экономического порядка в мире, автор разделил свой научный труд в три части. Первая, в которой излагаются политические и экономические рамки происхождения кризиса в Заливе и даются хронологические и фактографические определители его развития, в частности с целью понимания сложности теперешнего состояния. Вторая, в которой анализируются позиции заинтересованных факторов, их интересы и деятельность, начиная с двух наиболее значительных – Ирака и США – через арабские и региональные страны, вплоть до Европейского содружества и СССР и других постоянных членов Совета безопасности ООН и др. В третьей части указывается на возможные направления решения этого кризиса, причем подробно обосновываются предпосылки, как военного, так и дипломатического варианта.

Несмотря на все опасения в связи с неожиданностями, которые могут возникнуть до 15 января 1991 года (особенно после этого срока), даты, назначенной Советом безопасности ООН для полного и безоговорочного отхода Ирака из Кувейта, как ключа для решения этого кризиса, в труде отстаивается тезис, что его решением, несмотря на вариант, устанавливаются более широкие основы для создания новой системы региональной безопасности на Ближнем и Среднем востоке, как очередного шага в создании „бравого нового мира“, чем меняются стратегические подходы к международной сцене. А в этом процессе, как атором делается вывод, все заинтересованные факторы должны платить определенной ценой.